AVAL DE UCIGAȘI

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Scînteia tineretului

Anul VII
Nr. 39 (314)
12 pagini — 3 lei
Sîmbătă
26 septembrie
1987

SUPLIMENT LITERAR-ARTISTIC

Artă şi valoare

Există la temelia apariției operei de artă, in determinările cele mai profunde ale alcătuirii ei, o dorință si o ambiție, totodată, a creatorului de a concepe, de a da la iveală o operă durabilă, care să dăinuiască peste vreme. Numele „adunat pe-o carte“, pe un tablou sau pe un monument, pe o partitură muzicală sau pe o frescă nu împlineste doar orgoliul de o clipă al celui care i-a dat ființă, ci se vrea mărturia trimisă peste veacuri a unui adevăr şi a unei credințe într-un ideal, mărturia puternică şi convingătoare a timpului in care a trăit, a sensului lui topit in oameni, in frămîntările lor, în aspirațiile lor. Această menire pe care artistul și-o asumă este legată indestructibil de capacitatea lui de a da expresie artistică acestora, de a face ca forța sugestivă a operei sale să le cuprindă intr-un unic tot care să poată transmite in mintea și sufletul contemporanilor săi, dar și ale viitorimii, reverberații puternice, împlinindu-și astfel vocația formativă, educativă. Mărturie a unui timp, dar a unuia cu adînci rădăcini în trecut și visînd frumos la cel ce va veni, opera de artă nu poate exista şi cu atît mai mult nu poate dăinui dacă nu împlineşte o seamă de calități care-i dau valoarea.

Trăim un timp de profunde schimbări şi innoiri in a cărei dinamică literatura, arta, sint chemate să se implice profund, să-i capteze respirația, să-i surprindă impulsurile care-i dau energia şi idealurile ce-i sint motorul. Mai mult decît oricind, artistul este antrenat, prin insăşi esența societății noastre, in tumultul marilor transformări revoluționare care definesc existența României de astăzi. Ideea angajării artei, a artistului in vasta operă a construcției socialiste implică atit acel dintotdeauna deziderat al artei de valoare perenă de a se constitui in mărturie a unui timp, a semnificațiilor lui, cit şi pe acela de a contribui, prin mijloacele proprii, la împlinirea idealului formării omului nou, stăpin pe destinele sale. O istorie de o intensitate fără precedent, al cărei erou este constructorul conştient al unei noi societăți, mai drepte şi mai bune, are a descifra şi a transpune in opere de artă creatorul român de azi, opere de artă care să fie străbătute, ca de un foc viu, de inseşi idealurile prezentului nostru, de gindul care stă la temelia faptei.

Sub semnul exigenței şi al calității se află intreaga noastră viață socială, economică şi spirituală. Aspirația, atit de proprie societății noastre, către mai bine nu-şi poate afla fundamentul decit intr-o permanentă innoire, intr-o continuă autodepășire. Nu este cu putință să infăptuim Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate fără ca exigența şi ambiția pentru atingerea unei noi calități, superioare, să stea la baza intregii activități a poporului, in toate domeniile. Subliniată in nenumărate rinduri de secretarul general al partidului, tovarăşul NICOLAE CEAUȘESCU, această necesitate imperioasă de a munci mai bine, de a produce bunuri la cel mai inalt nivel de performanță a fost din nou adusă in prim planul atenției cu prilejul recentei sale vizite de lucru in județul Galați. La marea adunare populară din municipiul Galați tovarăşul NICOLAE CEAUȘESCU sintetiza astfel acest deziderat : „Este imperios necesar ca fiecare om al muncii, consiliile de conducere să înțeleagă bine că nivelul tehnic, calitatea, calitatea și iar calitatea, reprezintă problema fundamentală a construcției socialiste și comuniste in țara noastră, a înaintării României spre noi culmi de progres și civilizație !“.

Dacă in viața noastră de zi cu zi problema calității muncii și, implicit, a calității produselor se pune cu acuitate, în literatură, in artă ea este o condiție sine qua non a afirmării, a durabilității, a inscrierii operei in patrimoniul spiritual național şi universal. Lipsită de valoare, avind o calitate discutabilă, opera de artă dezertează de la insuşi scopul şi menirea sa. În procesul viu, de profunde transformări revoluționare, arzind la flacăra unor inalte idealuri, artistul trebuie să dea seamă contemporanilor săi, cit şi viitorimii. Doar pătrunzind cu ochi limpede şi curat in tumultul realității ce-l inconjoară, descifrîndu-i sensurile şi aspirațiile, punind intreaga sa forță creatoare in slujba acesteia, artistul poate deveni conştiință vie a neamului său. Talentul, capacitatea şi forța sa de creație doar in contextul adevărului vieții in care trăieste işi pot da măsura in opere care să intre in dialog cu semenii săi de azi şi de miine. Pentru artistul tinăr, mai cu seamă, această angajare in opera de construcție a României noi poate da valoare, calitate, drept la nemurire creației sale.

SUPLIMENTUL LITERAR-ARTISTIC

Peisaj românesc

O vale „a frumoasei“ : valea Sucevei, la Brodina

IN PAGINILE 6–7 : File din jurnalul de călătorie al tînărului scriitor : TURNEUL CENACLULUI „CONFLUENȚE“ ÎN JUDEȚUL SUCEAVA

În acest număr

Actualitatea pentru tineret – informații, note, microinterviuri în domeniul filmului, teatrului, cărții, muzicii, artelor plastice, discului (pag. 2) ● La rubrica **Însemnări critice** un comentariu de Victor Atanasiu la volumul de debut colectiv „Invocații“ (pag. 4) ● **Centenar Timotei Cipariu** : „Un început de drum“, articol de Ioan Holban (pag 5) ● **Atitudini, dezbateri, controverse** : despre „Literatura unui mediu muncitoresc“ scrie Dumitru Dem. Ionașcu, iar sub titlul „Fabuloterapia“ Petru Cimpoeșu aduce un nou punct de vedere asupra romanului „Tratament fabulatoriu“, de Mircea Nedelciu (pag. 10) ● **Tabela de marcaj**, de Horia Alexandrescu ● **Concurs Top 13** lansat de SLAST ! (pag. 11).

Lecturi complementare

Romancierul la apogeu *)

Toate rarele daruri artistice ale lui Fănuș Neagu se armonizează în „Scaunul singurătății“ sub tentația perfecțiunii. Epicul nu mai cedează, ca altădată, expresivității, iar senzorialitatea nu mai obturează ideația. Duhul tragic care colindă in labirintul pilpiitor al limbii din „Îngerul a strigat“ si din „Frumoșii nebuni ai marilor orașe“ face ravagii în cel de-al treilea roman. Prozatorul scrie, cum a scris dintotdeauna, ca un poet, dar dacă briliantele sale n-au putut fi suspectate niciodată de condiția strasului, în noile lor piramide suprapuse se ascunde sîmburele strivit al unui destin. N-ar mai fi el, prozatorul-poet Fănuș Neagu, dacă simturile nu si-ar ieși din fire, dar prin spectacolul de saturnalie cutreieră, cum nu s-a mai intimplat sau, poate, n-a fost îndeajuns de perceptibil, un sens vizionar. Imaginatia se dezmărginește în fabulos, fabulosul își instituie ordinea sa in viața de toate zilele, cotidianul se deschide tuturor posibilităților plăsmuitoare, dar totul se petrece în vadul unei narațiuni verosimile. Mai mult decît oricînd, acest stil care, de la scriitură la simbol, a părut a-și fi suficient sieși, se dovedește a fi stilul unei mize.

„Scaunul singurătății“ e un roman politic care trece prin ascuțișul lui ceva din anomaliile deceniului postbelic numit «obsedant». Romane cu acest obiect s-au mai scris, ba chiar a existat și o modă a acuzării cu indexul, care s-a hrănit din iluzia că developarea unui film aminat poate inlocui creația, dar cea mai mare parte din această producție literară a devenit superfluă pe măsură ce epoca a fost descoperită in adevărul ei istoric. Și-au păstrat actualitatea artistică romanele care, vrîndu-se din capul locului literatură, au proiectat răul intr-o perspectivă eternă, ciclică. Acest unghi îl adoptă Fănuș Neagu in „Scaunul singurătății“.

Romanul e de un dramatism violent, geamăn cu tragicul, dar refuză reconstituirea demascatoare, reportajul tendențios, calificarea pripit sentimentală a evenimentelor și personajelor. Viața este **arătată**, intimplindu-se şi fiind, intr-o învălmășeală de speranțe rănite și de certitudini provizorii. Contrastul dintre paroxismul povestit, care alimentează spornic un calvar carnavalesc, si tonul cumpătat, care își mlădiază intensitățile după împrejurări, acest contrast păstrat fără sminteală pînă la capăt e cel dintîi semn al marii arte.

Imposibil de rezumat, de contras in citeva etape, epicul romanului își țese totuși coroana în jurul unui personaj care poate fi considerat «principal», Cezar Saltava, activist raional la Brăila in anii obsedantului deceniu. La prima vedere, el pare a fi confesorul celorlalte personaje și martorul întimplărilor cu care le dăruieste viața. Lui i se spovedesc : Leb Betleem (alias Lazăr Mantora), Bozar Garofeanu, Doina Poloneza, Irina Devechi. Mai toate biografiile din roman trec prin urechile lui. Nu este, în sensul dogmatic al cuvintului, un «pozitiv». Ca om tînăr (a trecut nu cu mult peste treizeci) și ca om al locului, trăieste în zodia patosului senzorial, vietuirea violentă fiind un dat al Balcaniei, unde bunul simț e contrazis înainte de orice de apatie. Îi place să petreacă și să facă dragoste, este, in limitele încăpătoare ale firescului, un amator de carnaval și de kief : dar tocmai normalitatea lui incomodează. Trebuie scos, de aceea, din joc. Ceea ce nu e cituși de puțin ușor, singura metodă eficientă fiind in cazul său inscenarea. Se va profita de inocența sanguinică și de generozitatea credulă care îl consacră.

Chiar și pentru cititorul perspicace, evoluția tramei trebuie că e imprevizibilă. Multă vreme, mai tot romanul, Cezar Saltava face impresia unuia din „frumoșii nebuni ai marilor orașe“, exilat intr-un timp convulsiv. În realitate, el este martorul potențial și, în consecință, cu atît mai primejdios, care trebuie făcut să tacă mai înainte de a realiza că știe lucruri care nu trebuie știute. Asupra păienjenișului de care fusese înconjurat, lui îi deschide ochii de

CONSTANTIN SORESCU

(Continuare în pag. a IV-a)

ACTUALITATEA pentru TINERET

NOTE • INFORMAŢII • MICROINTERVIURI AGENDĂ • AVANPREMIERE • RECOMANDĂRI

Teatru

Debutul unui dramaturg

Este firească preocuparea teatrelor noastre pentru crearea unor spectacole bazate pe texte românești și mai cu seamă pentru aducerea pe scenă a unor piese noi din dramaturgia noastră contemporană. Iată un simplu exemplu: Teatrul „C.I. Nottara" a avut acum trei zile premiera absolută cu **Iva Diva**, de Mircea Radu Iacoban. În regia semnată de Cristian Munteanu au evoluat pe scenă Ștefan Radof, Viorel Comănici, Ștefan Sileanu, Victor Strengaru. Dar acesta este numai începutul unei adevărate „serii" pe care, cu multă atenție pentru noutate, pentru valoarea dramaturgiei noastre de azi, Teatrul Nottara o pregătește spectatorilor săi. Astfel, este de cel mai bun augur faptul că un poet talentat ca Matei Vișniec, despre a cărui pasiune pentru teatru s-a scris în Supliment — revista noastră a și publicat un text dramatic scris de el —, va debuta cu un spectacol pe care regizorul Mircea Scarlat îl construiește cu piesele sale „scurte" **Chiparosul pitic și Caii la fereastră**. Sperăm să fie o adevărată șansă pentru proaspătul dramaturg această lansare a sa pe scena cunoscutului teatru bucureștean, ca și faptul că interpreți vor fi actori de talia Margaretei Pogonat, Alexandru Repan, Victor Strengaru.

Tot la Nottara se mai află în repetiții **Ciudatul rol al întîmplării**, comedie a lui Ion Băieșu ai cărui populari eroi sînt Tanța și Costel. În rolurile pe care cu ani în urmă le-au interpretat marele Octavian Cotescu și Coca Andronescu, vor juca acum Dragoș Păslaru și Victoria Cocias Șerban. Regia și scenografia aparțin lui Valeriu Paraschiv.

Se mai repetă, de asemenea, o nouă piesă a autorului arhicunoscutei **Nota zero la purtare**, Virgil Stoenescu: **Necazurile unui îndrăgostit**. Cu tineri și despre tineri trebuie să fie și acest text devreme ce interpreți vor fi Tania Filip (tînăra, dar deja cunoscuta actriță face parte, de un an, din colectivul Nottara-ului) și Cristian Șofron (un alt actor tînăr care ne-a încîntat cu frumoasa sa creație în **Amadeus**, pus în scenă de Alex. Darie la Oradea). Regia: Ion Lucian.

Disc

Vă place Brahms?

După afluența cu care se apropie de sălile de concerte ce anunță în programele lor simfonice sau camerale numele lui Johannes Brahms, se poate conchide că publicului tînăr „îi place" muzica acestui mare romantic. Acestor generații de melomani, ca de altfel tuturor iubitorilor artei sunetelor, Casa de discuri Electrecord le-a oferit recent bucuria unei reîntîlniri cu cele două monumentale opusuri concertante dedicate pianului din literatura brahmsiană, în versiunea semnată cu autoritate de pianistul Dan Grigore, alături de orchestra simfonică a Filarmonicii „George Enescu" din București, avîndu-l la pupitrul dirijoral pe Mihai Brediceanu.

Cele două înregistrări (de o atentă realizare tehnică), realizate în toamna anului 1985 în sala Ateneului Român, se constituie nu numai într-un ferm reper artistic, ci și într-o izbindă în fața unei mai vechi prejudecăți: aceea că Ateneul nu „sună bine ca" ambianță" a imprimărilor. Dar paleta de sonorități — gradate între grandoarea monoliților de granit și finețea unei linii ce se desenează în nuanțe elegiace — gravate de autentica prestanță solistică a muzicianului Dan Grigore se dezvăluie cu o veritabilă putere de expresie, suprafețele ample arcuindu-se sub un suflu larg, ce învăluie prin naturalețea și vibrația sa. **Concertul nr. 1 în re minor** și **Concertul nr. 2 în Si bemol major** pentru pian și orchestră de Brahms afirmîndu-și individualitatea expresivă în coordonatele stilistice proprii autorului.

ANDRA I.

Cinema

O capodoperă pe ecran: MOROMEȚII

O dată importantă pentru cinematograful nostru s-ar putea să fie 28 septembrie 1987: în acea seară va avea loc la cinematograful Patria premiera filmului **Morometii**, în regia lui Stere Gulea. Premisa există: capodopera lui Marin Preda, roman după care același Stere Gulea a realizat scenariul filmului omonim. Despre acest gest de-a dreptul temerar — căci transpunerea pe ecran a unuia dintre romanele de căpătîi ale literaturii naționale comportă enorme responsabilități, o mare capacitate de înțelegere și aprofundare a textului original și, deloc în ultimul rînd, forță și talent artistic — am stat de vorbă cu autorul filmului din dorința de a dezvălui cititorilor noștri cîteva dintre „secretele" din laboratorul nașterii acestei ecranizări.

— Despre modul în care un roman este transpus pentru ecran, deci despre felul cum se face translația din literatură în film s-a discutat și se discută enorm. Cum ați procedat cu Morometii? Sînteți adeptul fidelității totale, în literă, sau al adaptării zise libere?

— Literatura despre ecranizări este extrem de întinsă, chiar pletorică. Pledoariile pentru fidelitatea în literă, ca și cele pentru libertatea totală își aduc arsenalul lor de argumente. Cinstit vorbind, după cele trei experiențe personale, nu cred să existe rețetă, ci unicatul: filmul, acea ecranizare care nu poate fi dată ca un exemplu demn de urmat. Există reușite și eșecuri și de o parte, și de cealaltă. Eu am pornit — evident, inutil să mai precizez, dintr-o mare dragoste pentru carte — cu o mare dorință de o reusi cît mai bine echivalarea cinematografică a romanului. Aveam chiar o anume circumspecție față de posibila lui „literaturizare" și de aceea, la nivelul scenariului, am fost extrem de parcimonios cu dialogul. Dar la filmare această circumspecție a diminuat, ea lăsînd locul unei totale încrederi în carte. Am putut constata că dialogul din roman, care mi se părea a fi un pericol pentru film, nu știu prin ce miracol se năștea singur din situație. Iar pe măsură ce repetam, mai introduceam o frază pe care o lăsasem pe dinafară. Cred că limpezirea cea mai importantă s-a produs în momentul în care am găsit, la nivelul scenariului, cheia acestei ecranizări: am procedat la o firească selecție a episoadelor, dar secvențele nu le-am lăsat să se desfășoare pînă la capăt. Le-am întrerupt exact cînd ar fi trebuit să se dezlege misterul, să se dea soluția. Pentru ca în secvența următoare să se afle, într-un alt plan, acest răspuns. Un fel de permanentă reluare și totodată un mers înainte. În felul acesta — practic, aceasta este o problemă de decupaj — s-a rezolvat și rîtmul interior al filmului.

— Una dintre marile dificultăți în aducerea pe ecran a unui mare, arhicunoscut roman o reprezintă și imaginea clară, exactă, aproape palpabilă pe care acesta o oferă asupra personajelor, mai cu seamă. Fiecare cititor își face o imagine proprie a lor și, adeseori, în funcție de corespondența dintre ea și cea oferită pe ecran este receptat, este acceptat filmul.

— Și eu o aveam asupra eroilor lui Marin Preda. Mai mult, venind de la țară, aveam chiar modele aievea, dar în momentul în care treci la ecranizare, intervin alte determinări în funcție de realități. În această privință, distribuirea lui **Victor Rebengiuc** îmi poate părea chiar și mie o surpriză, cu toate că existau destule premise pentru a vedea în Victor Rebengiuc un Ilie Moromete. Dintre distribuirile cele mai plauzibile a fost Mitică Popescu în Cocoșilă. Un personaj care-i venea minuțe! Restul distribuției este destul de neașteptat, dar sper că nu nepotrivit: **Luminița Gheorghiu** (Catrina), **Gina Patrichi** (Guica), **Dorel Vișan** (Bălosu), **Florin Zamfirescu** (Țugurlan), **Petrică Gheorghiu** (Primaru) și tinerii **Ionel Mihăilescu** (Paraschiv), **Radu Amzulescu** (Achim), **Constantin Chiriac** (Nilă), **Emilia Popescu** (Ilinca) și **Viorica Geantă Chelbea** (Tita). Va fi aceasta o imagine care sper să-și aibă validitatea ei, și care a fost făcută cu toată onestitatea. Ideea de a sluji o capodoperă — **Morometii** — a fost poziția pe care m-am postat, ca regizor al ecranizării. De aceea am evitat căutările plastico-cinematografice, interesîndu-mă să creez senzația de viață, de viu, de firesc. În ce măsură am reușit...

M. IONESCU

Carte

La Editura Eminescu, în colecția „Biblioteca de filozofie a culturii românești" apariție de cea mai mare însemnătate: **Pentru ce s-au răsculat țăranii**, operă a istoricului Radu Rosetti. Studiu de referință despre problema agrară în România la începutul secolului XX, mai exact asupra multiplelor cauze sociale, economice și politice, care au dus la izbucnirea răscoalei din 1907, cartea este pentru prima dată acum reeditată. Lucrarea beneficiază de un competent studiu introductiv și note, redactate de Z. Ornea ● Tot în cadrul aceleiași edituri a văzut lumina tiparului, sub îngrijirea lui Ion Ardeleanu, un volum cuprinzînd articolele cele mai importante, (filozofice, culturale, politice etc.) ale revistei **Era nouă**. În paginile acestei publicații de orientare democratică și revoluționară au semnat scriitori și ziariști de prestigiu ai vremii — primul număr al revistei a apărut în februarie 1936 — ca N.D. Cocea, Al. Sahia, Ștefan Roll, Miron Radu Paraschivescu, Ion Călugăru, Adrian Schileru etc ● Editura Sport-Turism pune la dispoziția cititorilor săi două volume de un real interes: **Pe urmele vechilor civilizații** aparținînd reputatului orientalist Constantin Daniel, cu un „Cuvînt înainte" de Aurel-Dragoș Munteanu și **Călătoriile împăraților Hadrian și Caracalla** de Tudor Dumitru, specialist în antichitatea română, cu o prefață de acad. Emil Condurache.

Muzică

● În numeroase orașe ale țării care nu beneficiază de „stabilitatea" unei vieți muzicale permanente, conferită de activitatea unor instituții muzicale profesioniste, s-au încetățenit cicluri de manifestări cu un puternic caracter de eveniment, ce tind să suplinească această dimensiune culturală în peisajul spiritual al locului. Un astfel de generic ce caută să-și crească, să-și formeze și să-și dezvolte un public al său îl constituie **Gala recitalurilor camerale**, devenită o tradiție a afișului autumnal al municipiului Slobozia.

În curs de desfășurare în aceste zile, seria de concerte prilejuiește în acest an reliefarea unora dintre valorile școlii noastre interpretative pe deplin afirmate, ca și altele ce urcă vertiginos pe scara recunoașterilor artistice; alături de violoncelista Alexandra Guțu, soprana Sandra Sandru sau violonistul Daniel Podlovski, afișul galei de la Slobozia înscrie și numele unor tineri ca soprana Simina Ivan, violonista Georgiana Ciobanu, oboistul Florin Ionoaia, într-o derulare a cîtorva dintre paginile de larg interes ale literaturii vocale sau instrumentale, deschizînd astfel noi orizonturi artistice.

● Între 1 și 13 octombrie, municipiul Cluj-Napoca găzduiește o viață muzicală de excepție, caracterizată printr-un plus de efervescență față de celelalte perioade ale stagiunii; atributele acestor două săptămîni vin să marcheze în calendarul cultural al străvechiului oraș de pe malurile Someșului: **Toamna muzicală clujeană**.

Orchestra simfonică a Filarmonicii din Cluj-Napoca orchestra de cameră, avîndu-i ca soliști pe violoniștii Andrei Agoston și Ștefan Ruha, formații specializate în tălmăcirea partiturilor contemporane cum sînt „Ars Nova" — condusă de compozitorul Cornel Țăranu sau „Arhaulus" — animată de compozitorul Liviu Dănceanu, prezențe ale unor personalități de faimă internațională — cum este desigur și cea a pianistului sovietic Lazar Berman, ca și momentele de jazz vor aduce în atenție larga diversitate a teritoriului muzical prin autenticitatea artei lor interpretative.

Plastică

Toamna se numără... talentele

Este un adevăr: mulți, foarte mulți tineri plasticieni expun în galeriile bucureștene. Dar parcă mai mult decît altădată, în următoarele două săptămîni numai tineri vor deschide noi expoziții. Că se află la prima personală sau că deja sînt cunoscuți iubitorilor de artă din alte expoziții ei se află, totuși, la început de drum. Iată numele celor care semnează pe afișul unora dintre cele mai importante galerii din Capitală: **Petre Velicu** și **Marian Nacu** vor prezenta pictură și, respectiv, forme din metal la Căminul Artei-parter; **Lucia Popian** își va panota lucrările de pictură la Atelier '35 (din 2 oct.); **Dragoș Vițelaru**, tot cu lucrări de pictură, va deschide, a VI-a expoziție personală — în ziua de 7 octombrie — la Simeza, iar **Cristina Tănăsescu**, la Căminul Artei-etaj (8 oct.). Într-o scurtă convorbire pe care am avut-o cu mai vechiul nostru colaborator Dragoș Vițelaru am aflat cîte ceva despre universul picturii sale, despre preocupările sale artistice de ultimă oră. „Tot ce expun acum — ne-a destăinuit artistul —, poartă amprenta pasiunii mele pentru viața, mai puțin cunoscută, chiar mai greu vizibilă a mării. O mulțitudine de forme și culori în permanentă mișcare ululește pe cel care are curiozitatea să privească dincolo de suprafața apei. Puține lucruri excită imaginația ca acea viziune ce pare fantastică, deși este reală, a unei epave. Ciudat și misterios totodată este că epavele nu reînvie neapărat fantomele unei tragedii, în schimb recompun, în mii de forme, viața: nevertebrate care găsesc pe suportul devenit poros o situație biologică excelentă, languste care învață să domicilieze printre structurile complicate ale epavei, nori de pești pentru care refugiile oferite de o epavă devin un medu ideal de supravietuire. Dar ochiul artistului este atras și de forma și complexitatea structurilor epavei în care se citește o dramă ce poate fi ușor de restituit. Un univers generos, pe care-l găsesc foarte pictural și care, fără cuvinte, fără zgomot, comunică imens despre viață, despre om".

MIRA IOAN

DIALOGURI NECONVENȚIONALE

Cella Delavrancea

„SÎNT FOARTE LEGATĂ DE ȚARA MEA. SÎNT CAPTIVATĂ, ÎNDRĂGOSTITĂ DE ȚARA MEA"

— Care au fost marile dumneavoastră succese muzicale ?

— Primele mari succese le-am obținut, cum am amintit deja, la Paris și apoi în Germania. În Germania triumful a fost total. După concerte, oamenii mă opreau pe stradă și mă felicitau. Eram invitată, împreună cu mama, la dejun, în familii pe care le cunoșteam pentru prima dată.

Nu am uitat nici azi vorbele calde pe care Caragiale mi le-a spus înaintea primului concert la Berlin, insuflîndu-mi încredere în mine și-un sentiment de fierbinte patriotism : **„Să nu uiți** — îmi zicea «domnul Caragiale», c-așa îi ziceam eu, domnul Caragiale — **să nu uiți că diseară reprezinți talentul muzical din patria noastră în țara muzicii".** Nu am uitat atunci acest lucru sfînt, și nu l-am uitat niciodată la numeroasele concerte care au urmat.

— Ați cîntat de nenumărate ori împreună cu George Enescu. Cînd l-ați întîlnit prima oară ?

— Prima întîlnire cu Enescu a avut loc la o întoarcere a mea de la Paris, fiind încă elevă a Conservatorului. Sosisem în București la ora 11 dimineața, iar seara, la Sinaia, am cîntat cu George Enescu, fără să-l fi văzut vreodată pînă atunci, **Sonata** de Frank. Să cînți cu Enescu, așa, pe neașteptate, fără repetiții, fără nici o înțelegere prealabilă, a constituit o grea încercare pentru mine. Și acum mi-aduc aminte cum îmi bătea inima, cîte emoții aveam.

Ei, închipuie-ți, totul a decurs perfect. Toți cei din preajma noastră erau transfigurați, chipurile lor exprimau bucuria, încîntarea. Enescu, un Enescu tînăr, zvelt, emoționat el însuși, a venit lîngă mine și mi-a spus că niciodată, pînă atunci, nu cîntase cu o atît de mare plăcere. Mi-a sărutat mîna și mi-a mulțumit.

— Într-un articol din „România literară", din 1980, afirmați : „Gorge Enescu a fost o capodoperă a Naturii".

— Enescu era Muzica însăși. A fost un talent înnăscut, întrunind ca nimeni altul la noi calități de interpret, compozitor și dirijor de orchestră. Compozițiile lui proprii, gîndite cu greutate, sînt culmi muzicale ale veacului, deschizătoare de drumuri noi.

Avea un sunet de vioară admirabil, o noblețe a stilului inimitabilă. Perfecțiunea pentru el era firescul însuși. Să cînt cu el, de zeci de ori, a fost o mare bucurie a vieții mele.

— Ați avut o „artă poetică" pe care ați căutat s-o urmați în întreaga dumneavoastră carieră muzicală ?

— Bineînțeles. Mai întîi să nu exagerez. Să nu denaturez, adică, adevărul pe care creatorul de frază muzicală l-a așezat, cu toată puterea sufletului său, în opera sa. În interpretările mele m-am străduit întotdeauna să exprim cu toată naturalețea elevația geniului, întreaga lumină care se cuprinde în compozițiile lui. M-am ferit cu strășnicie să-l familiarizez cu mine.

Cred, apoi, că am avut noțiunea stilului, așa s-a spus în toată critica mea, că sînt o interpretă care pătrund într-o manieră proprie, adîncă, sensul frazei muzicale. Poate de aceea, de-a lungul întregii mele cariere cronicile care s-au scris despre conceptele susținute n-au fost niciodată aproximative, niciodată negative.

— Cum pregăteați un concert ?

— Așezîndu-mă zilnic, cel puțin 5 ore, în fața pianului. Nu uitați că pianul este un instrument foarte greu, inuman cum zice. Te învață, cu numai zece degete, să creezi diferite lumi, să le dai viață și strălucire. Fiecare deget are un rol anume, ca și fiecare rază de soare.

Cine nu are putere și autoritate, cine nu simte sensul timpului, nu trebuie să îndrăznească să se apropie de pian. Eu am avut toate aceste calități în mod natural.

— Dacă vi s-ar cere să spuneți ce a reprezentat muzica pentru dumneavoastră, ce ați răspunde ?

— Aș răspunde că este o parte din sufletul meu, cea mai luminoasă, cea mai adevărată. Chiar și atunci cînd nu cînt, întotdeauna cu aud înflorind în gîndurile mele un ritm, o melodie, o frază muzicală. Uite, acum, vorbind cu dumneata, sînt în mi bemol major, aceasta arată că nu mă plictisesc, că sînt bucuroasă de această convorbire.

Toată existența noastră este un cîntec tulburător care învinge efemerul. Timpul trece, trec oamenii. Ai dintr-o dată un trecut, ai, adică, un bunic, un străbunic, un străstrăbunic. Fiecare dintre ei dă din ce în ce mai multă greutate vieții tale. Există, am mai spus asta, un sens al timpului, pe care dacă nu-l simți, nu-l cunoști, nici nu-l poți trăi plenar.

Pe mine muzica m-a ajutat să descopăr acest sens al timpului, să dezvelesc aurul din sufletul meu și să-l dăruiesc semenilor mei, pentru a-și regăsi propriile chipuri și inimi în strălucirea lui.

— Înainte de-a vă propune să vorbim din nou despre literatură, să ne oprim puțin și asupra cronicilor muzicale pe care le-ați scris de-a lungul timpului și care fac din dumneavoastră unul dintre cei mai importanți cronicari muzicali de la noi.

— Că sînt importante sau nu, acest lucru trebuie să-l spună critica. Eu am scris toate articolele mele cu întreaga sinceritate. Niciodată nu am fost entuziasmată, întotdeauna am fost foarte sinceră. Nu m-am gîndit niciodată la efectul pe care-l pot face frazele pe care le scriu. Țîșnesc din mine și le dau drumul. Rămîne altora să spună dacă merit să fiu criticată sau să mi se aducă flori.

Pot să spun în schimb, că toate cronicile mele muzicale au importanța momentului în care au fost scrise. Asta da. Le-am scris simțind nevoia stringentă de-a spune ceea ce am de spus. Niciodată nu am regretat ceea ce am scris.

— Cum s-a întîmplat debutul dumneavoastră literar ? Despre Vraja Șerban Cioculescu spunea că este „o artă delicată, la puterea a doua", **iar un alt critic cunoscut, D. Micu, afirma că** „nuvelele reunite în **Vraja** sînt niște compoziții muzicale avînd ca temă aspirația la fericire".

— De copil îmi era familiar și creionul, nu numai pianul. Mama adunase mai multe bilețele pe care le scrisesem pînă la vîrsta de 10—11 ani. Unei fete care lucra la noi în casă, îi scriam în felul următor : **„te iubesc cum iubesc macul roșu de pe pălăria mea de vară".** Tata îmi admira scrisorile pe care i le trimiteam de la Paris. **„Cellica,** îmi spunea el, **tu ai să scrii".** Într-o scrisoare adresată mamei spunea : **„Eu prevăz în acest mic drăcușor un scriitor admirabil...".** Și, într-adevăr, am scris, deși tîrziu, cronici muzicale și apoi proză literară. Povestirile din **Vraja** le-am scris într-o iarnă geroasă, în 1945, mi se pare. Ca să uit de frig, am concretizat cartea într-un timp record și am prezentat-o la concursul Editurii „Cultura Națională", alegînd ca motto proverbul : **„Este loc în soare și pentru o pasăre și-o floare".**

Juriul, din care făceau parte C. Rădulescu Motru, Șerban Cioculescu și alții, a decis pentru premierea și editarea volumului, care a și apărut în 1946. Volumul a fost primit, într-adevăr, ca o sărbătoare.

— Ce anume v-a inspirat titlul volumului : Vraja ?

— Am gîndit probabil atunci și mă gîndesc totdeauna că e o vrajă să poți vorbi, că e o vrajă să poți spune un lucru care merge la sufletul celuilalt.

— Ca motto al nuvelei Geamăna, **deci care Perpessicius scria că este** „o capodoperă a nuvelisticii românești", **aveți un citat din Rilke, pe care, de altfel, l-ați cunoscut direct :** „Car le beau n'est que le premier degré du terrible". **Care este, stimată Cella Delavrancea, opinia dumneavoastră despre frumusețe ? Ce este frumusețea ?**

— Contactul cu frumusețea îmi dă sentimentul cunoașterii eternității. Adică, în momentul în care eu trăiesc acest sentiment simt că s-a oprit totul, absolut totul, în mine și în preajma mea. Dar acest **„totul"** este nemuritor. Pricepi, nu-i așa ?

Fără frumusețe viața ar fi ca un cer fără păsări, ceva anost, tern, cenușiu.

— Mai păstrați cele trei volume de poezii cu dedicațiile poetului austriac, pe care-l menționați într-o frumoasă evocare ?

— Nu, nu le mai am. Am dăruit două dintre ele, în 1971, lui Alexandru Philippide, iar pe cel de-al treilea, colegului meu de la Conservatorul „Ciprian Porumbescu", profesorul Drimba. Rilke, pe care l-am cunoscut la un scump prieten, Charles Du Bos, filosof și critic de artă, în 1924, era un om așa de fin, așa de sensibil. Era ca o floare. Poezia lui îi semăna întru totul.

Cînd mă gîndesc la el, din cînd în cînd, mă gîndesc cu o delicatețe sufletească pe care n-o prea dau, n-o dăruiesc ușor. Primise cu simpatie invitația de-a veni în România, la noi la țară. A fost silit să-și amîne călătoria pentru vara următoare datorită sănătății precare. Curînd a încetat din viață, și bucuria de a-l revedea n-am mai trăit-o niciodată.

— Romanul O vară ciudată, **apărut la Ed. Eminescu în 1975, reluat și îmbogățit în ediția de** Scrieri, **apărută la aceeași editură în 1981, vă impune și ca un foarte apreciat romancier.**

— Am scris acest roman cu multă bucurie, cu mulțumire. N-am simțit nici o clipă că lucrez la el. Îl trăiam, scriindu-l. Cînd a fost gata l-am recitit pentru a vedea dacă are un sens, dacă are o viață a lui, lăsîndu-l apoi să-și urmeze drumul firesc către cititorii săi, singurii în drept să-i afirme valoarea.

— Ați cunoscut atîtea alte mari personalități ale culturii române : Brâncuși, Arghezi, Lovinescu, Ion Pillat, Luchian, Andreescu... Care credeți că este trăsătura comună care i-ar putea defini caracteristic pe fiecare în parte și pe toți deodată ?

— Îi unește pe toți elanul și puterea de a ridica spre piscuri, spre universalitate, prin creațiile lor nemuritoare, poporul român și aceste locuri pe care le-am moștenit de la strămoșii noștri și care sînt tot una cu ființa și cu istoria noastră.

A închipui țara și patria fără ei va fi totdeauna cu neputință.

— Cu ce sentimente priviți spre anii care au trecut, spre oamenii pe care i-ați cunoscut ?

— Cu multă tinerețe. În mine a rămas multă tinerețe, foarte, foarte multă tinerețe. Această tinerețe pornește din suflet, din spirit. Dacă n-ai o vibrație sufletească, și dacă o ai și n-o poți domina, exprima, rămîi așa, foarte sărac, sărăcit. Eu nu mă simt deloc sărăcită și nu simt deloc că sînt centenară. Adică, în mine toate sentimentele, tot ceea ce trăiesc și gîndesc, socul fiecărei ore de viață trezește ceva nou, nu fragil, dar tineresc, ceva ce nu poate îmbătrîni niciodată.

Am fost și am rămas un om extrem de natural. Uneori îmi vine să și rîd. Mă văd ca-ntr-o oglindă și-mi zic : **„Uite ce îndrăzneală ai să trăiești !",** și simt aceeași stare de euforie și de interes pe care o aveam și în adolescența mea. A rămas tot timpul o rădăcină de tinerețe în mine, care n-are să se ofilească nici în ultima clipă pe care o voi trăi. Bunăoară, privesc prin fereastră, afară, culoarea verde a verii. Verdele este culoarea mea preferată, îmi place, în orice caz, mai mult decît chiar albastrul cerului. Vorbesc cu verdele și verdele-mi vorbește, verdele vibrează. Dimineața, cînd mă trezesc, văd diferența dintre diferitele nuanțe de verde ale vegetației din grădină și simt o adevărată exaltare. Aud, aud verdele...

— Bacovia : „Verde crud, verde crud / Te mai văd, te mai aud".

— Da, uite ! Îmi place Bacovia. Și Eminescu. La Eminescu iubesc noblețea, demnitatea geniului lui. El este un geniu demn, nu-i un geniu care se rostogolește.

— „În locuința noastră modestă — spuneți în cuvîntul de răspuns la sărbătorirea dumneavoastră de către Uniunea Scriitorilor, cu prilejul împlinirii vîrstei de 90 de ani — vibra dragostea pentru artă... iar flacăra patriotismului nu se stingea niciodată". **Ce reprezintă patria pentru dumneavoastră ?**

— Patria face parte din carnea mea, este chiar carnea și sîngele meu. Nu sînt și n-am vrut niciodată să fiu altceva decît românică. E un ritm interior în mine care este peisajul țării mele. Numai ideea de-a spune că nu este cuibul meu în România, și mi se pare ceva intolerabil. Sînt foarte legată de țara mea. Sînt captivată, îndrăgostită de țara mea.

Cînd, în străinătate, în orașele unde mergeam să concertez, auzeam numele țării mele, simțeam totdeauna o mare emoție și o vie mulțumire și mîndrie. Sînt foarte mîndră că sînt românică.

— Care credeți că sînt notele cele mai pregnante ale originalității culturii românești, ale spațiului românesc ?

— E foarte greu de răspuns la această întrebare, sînt necesare pagini întregi.

Sîntem un neam extrem de bogat, găsesc, în sensibilitate. O sensibilitate care în bună măsură e lucidă și poate să se exprime.

Mă gîndesc apoi la marea noastră generozitate, la tandrețea și frumusețea fără margini a sufletului românesc. Mă gîndesc și la dorința vie de adevăr și dreptate a națiunii noastre, la verticalitatea demnității ei neștirbită vreodată în curgerea veacurilor.

— Îmi amintesc titlul unui emoționant articol pe care vi l-a dedicat, în urmă cu peste un deceniu, Șerban Cioculescu în revista „Flacăra" : „Cella Delavrancea sau tinerețe fără bătrînețe". **Care sînt gîndurile și sentimentele care vă încearcă astăzi, stimată Cella Delavrancea, cînd vă mai despart doar cîteva luni de împlinirea vîrstei de 100 de ani ?**

— Mi se pare că toți acești ani au trecut pe lîngă mine fără să mă îmbătrînească cu nimic. Sînt tot așa de receptivă la o foarte mică bucurie, cum sînt de receptivă la o mare emoție. Nimic n-a adormit în mine. Nimic nu s-a ofilit în mine. Absolut nimic.

Am păstrat viu un entuziasm generos pe care greutățile anilor nu l-a atins. Buzduganul timpului a căzut totdeauna alături de mine. Sînt tot atît de tînără ca la început de viață.

— Cum gîndiți sărbătorirea centenarului nașterii dumneavoastră ?

— Nu-l gîndesc deloc. Totul are să se întîmple în mod natural. Am să-nvăț că sînt de 100 de ani. Dacă-mi spui acum că am împlinit deja 99 de ani, am să-ți răspund : **„Da' de unde ! Mai va pînă la 99 de ani",** așa de tînără și vioaie mă simt.

Interviu realizat de NICOLAE ȚONE

Lucrare de DRAGOȘ PĂTRAȘCU

Însemnări critice

Florile şi grădinarii

Volumul de debut colectiv, **Invocaţii**, tipărit la Editura **Junimea**, prilejuieşte „lansarea" editorială a cinci autori. Mă feresc să adaug cuvintul „tineri", întrucît în carte nu se dau, din păcate, nici un fel de specificări lămuritoare despre persoana şi activitatea fiecăruia dintre ei, iar personal, mărturisesc, în cazul unora nu posed nici o referinţă anterioară. Prin urmare, risc să îi spun tînăr eventual şi vreunui semnatar, cum s-a întîmplat, dealtfel, în cazul unor debuturi colective, apropiind, dacă nu cumva trecînd de cincizeci de ani). Iată-i în ordinea succesiunii micro-plachetelor lor în carte: **Ioan Iacob, Cornelia Leonte, Bianca Marcovici, Gheorghe Simon** (cum e trecut pe coperta cărţii, sau Gheorghe Simion, cum e trecut pe pseudo-coperta propriului grupaj; dat fiind faptul că nu e vorba de un autor îndepărtat în timp, oscilaţiile asupra numelui adevărat, dacă nu e cumva vorba de o greşeală de tipar, cum se vede nu tocmai măruntă, nu prea au justificare) şi **Horaţiu Stamatin**.

Există o interdependenţă între viziunea, sintaxa, arsenalul poetic utilizat de orice scriitor, în genere, şi „calibrul" înzestrării lui artistice. Modernitatea de fond a unei cărţi sau a unei opere lirice presupune **ipso-facto** calităţi deosebite ale autorului ei. Noutatea de viziune şi expresie nu este de conceput deci în afara unei personalităţi creatoare peste rînd. Inevitabil se ajunge, altfel, la artificii supărătoare, sfîrîndenţe, sclifoseli. Nici unul dintre semnatarii volumului **Invocaţii** nu pare a fi pîndit de pericolul genialităţii sau, ca să nu folosim cuvinte mari, al talentului ieşit din comun. În chip natural, atunci, fiecare din ei va fi cu atît mai convingător artistic cu cît va renunţa la ambiţia (desartă în cazul de faţă) lepădării de cumintea, dar atît de proteguitoarea şi, în ultimă instanţă, atît de înţelept adoptată haină — atunci cînd harul propriu nu taie răsuflarea — a poeziei tradiţionale. Se va fi adăugat încă un argument ca pentru toţi poeţii din **Invocaţii** lucrurile să stea în fond aşa. Ei sînt (la unii o ştiu exact, la alţii mă iau doar după locul unde au publicat acum, ceea ce, recunosc, nu se constituie neapărat într-o indicaţie precisă şi problema respectivă) originari din această zonă. Aşadar, mai înclinaţi spre reverie (dacă uneori nu visătorie), spre romantism (deci şi spre romanţios), spre o poezie de sentiment curgînd în aşezate stihuri armonioase refuzînd în straturile ei adînci, dominanta abruptă, contorsionată, hiper-lucidă, de o ironie scrîşnită, tradusă adesea într-un discurs poetic dezarticulat — toate fiind indeobşte caracteristici ale ceea ce prin excelenţă se înţelege a fi lirică modernă. Aceasta fiind situaţia de principiu, rezultatele unuia sau altuia dintre autori, se vor prezenta, fără îndoială, în funcţie de ea.

Iată un examen succint în acest sens. Cea mai proeminentă prezenţă în ordine valorică, după grupajul din volum, este Bianca Marcovici. Ea va fi înţeles mai mult decît ceilalţi autori de aici care sînt posibilităţile sale şi va fi avut tactul (feminin !) de a nu încerca zadarnic a le depăşi. Bianca Marcovici (care a tipărit între timp şi un volum propriu, la **Litera**, în care continuîndu-se mai decis pe sine, în latura viabilă a lirismului ei, poeta are scăderi mai puţin frecvente) scrie o lirică de aspiraţii limpezi traduse într-un limbaj poetic limpede, o poezie naivă în sensul superior al cuvîntului. Însă cum aşa numiţii pictori naivi, neabătîndu-se de la drumul lor, ajung adesea la rezultate remarcabile, aşa şi tînăra poetă, menţinînd complexul de a se înfăţişa în simplicitatea ingenuă a alcătuirii ei lăuntrice, parvine la acorduri lirice vrednice, nu o dată, de toată atenţia. Temele sînt cele dintotdeauna ale liricii feminine (o altă probă de tact: Bianca Marcovici nu caută a evada din perimetrul acesteia din urmă): mărturisirea fragilităţii propriei fiinţe, avînd nevoie ca de oxigen de ocrotirea bărbatului, melancolica aspiraţie de revenire pe tărîmurile purităţii... Tuturor acestora li se adaugă încă una care dă în cel mai intens grad nota de prospeţime stihurilor poetei. Este vorba de înfrigurata confesare a unei iubiri supreme, fierbinţi la modul sublim şi zăpăcitoare la modul adolescentin, pentru poezie. Iată cîteva extrase doveditoare ale înzestrării poetei: **„N-am să adaug nimic / la ce am scris pînă acum / ca să corectez cumva / lumina cuvintelor"; „voi fi ucisă cu pietre ca o vrăjitoare (...) îmbrăcată în alb / şi o dică de sînge pe tîmple / .. un alb imaculat ! / voi fi cea mai frumoasă..."; „licitaţii de poeme / în proporţii uluitoare / adunate toate într-un ochi"; „Poem numai / al tău... / pe care admiţi / să-l citească şi / altcineva numai pentru că / nu te poate atinge / în starea de poem".**

Desigur, naivitatea poate să însemne şi lipsă de autocenzură, iar din atîta aspiraţie sublimă spre simplitate se ajunge adesea şi la rezultatul mai puţin sublim al aglomerării de stihuri prozaice. Acele semne de exclamare puse la începutul versurilor după probabilul model al lui Cezar Ivănescu (fiindcă el le utilizează la noi) nu aveau nici ele ce căuta. Oricum, ieşirea în arenă (sub raport editorial) a Biancei Marcovici este cel puţin onorabilă, iar evoluţia ei merită a fi urmărită cu interes.

În linii mari la fel se prezintă lucrurile cu Horaţiu Stamatin, al doilea poet din volum, în ordinea interesului ce îl stîrneşte. Găsim şi la el, în bucăţile viabile, o prospeţime, un caracter inspirat al notaţiei lirice rezultate din exprimarea necontrafăcută a unui fond simplu în afara oricărei „aparaturi" lirice complicate. (Se înţelege limpede, nu mă ridic împotriva acesteia din urmă în sine, dar pledez pentru faptul ca fiecare poet să ambiţioneze să ridice „halterele" aflate pe măsura posibilităţilor lui). Nota particulară a lui Horaţiu Stamatin ar fi o ingenuitate a asocierilor în poezia de dragoste pentru care autorul pare a fi cu precădere dotat, care fuzionează cu o anume notă livrescă, strecurată fără ostentaţie şi rezultată din rămînerea în sufletul copilăros (în sensul bun al cuvîntului) al poetului, a unor reminiscenţe de lectură. Probă, în cazul de faţă a unei inspirate selecţii, acestea sînt atît de bine filtrate, încît identificarea precisă a „sursei" este imposibilă, pe de altă parte, sînt luate nu atît din literatură folclorică, cît dintr-una cu **aromă** folclorică, a unor scriitori culţi şi care se pliază pe un fond de trăiri vitale, evasivirginale, sensibil la miracole prime: **„o zi de seidă se veşteşte / şi nimeni / nimeni în preajmă // dar tu, nici nu ştii / că eu sunt prisecarul / de dincolo de munte"; „de dorinţa mea de foc / cuptoarele privirii / ai ars şi ultima piatră a tristeţii // fericit sunt ca Harap Alb / încoţit cu toate elementele deodată".** La o lectură atentă se poate depista la Horaţiu Stamatin cîte un vers de-a dreptul antologic (semn sigur al unei vocaţii incontestabile): **„Tras sunt pe roata perfectă a sonetului".**

Nu mai puţin, o obiecţie importantă pe care o stîrneşte volumul luat în ansamblu, se poate sesiza pornind chiar de la lectura grupajului acestui autor. În primul rînd să punctez — căci articolul de faţă nu este doar o cronică de carte — o problemă de principiu. Tinerii scriitori nemaidebutînd cu volume individuale, ci cu unele colective (în genere) se creează **ipso facto** o mutare de accent a răspunderii dinspre ei spre aceia care i-au selectat (implicit, şi cu ce i-au selectat pentru cartea respectivă). Aceştia sînt adevăraţii **regizori** ai volumului, repet, nu doar prin faptul că datorită lor se va fi optat pentru aceşti premianţi ai concursului de debut, dar şi pentru că au fost alese poemele din grupajele din **Invocaţii** şi nu altele. Sigur, se va spune, în oarecare măsură aşa stau lucrurile şi pentru un poet debutant cu o plachetă aparte. Grupajul fiind însă mult mai restrîns în cazul celor de care ne ocupăm acum, rolul decisiv al juriului va fi fost în chip natural mult mai mare. Din păcate trebuie să o spun, tocmai acest rol nu se simte. Sînt cazuri în care această afirmaţie se poate argumenta prin inegalitatea flagrantă a grupajelor. Înseamnă atunci că ori existau poeţi mai buni pentru a fi selectaţi (în sensul că mai lipsiţi de atîtea coborîşuri abrupte) ori că, între piesele alese în plachetă tipărită la **Junimea** nu trebuiau să figureze bucăţi bune de ironizat la **„Poşta redacţiei"**. Iată, nu mai departe, la Horaţiu Stamatin, alături de ceea ce am văzut mai sus, aflăm stînjenitoare stridenţe de tipul acelor forţate bătăi pe umăr ale lui C. Conachi: **„Mult stimate poet / Conachi (...) îmi faci un semn / şi-mi ceri o rimă / pentru cuvîntul amor (...)"** sau de felul acelei scrîşnite, ca să nu zic siluite (la nivelul expresiei) ironizări a celei mai tinere dintre **„poeteşe, la cenaclul casei de cultură"**, sau pripita, imatura „punctare" tematică a liricii de inspiraţie istorică şi patriotică (doar în cîteva versuri sînt „rezolvate" mai multe probleme: celebrul stejar din Borzeşti, răscoala din 1907 şi, puţin mai încolo, primul război mondial). În sfîrşit o ultimă mostră este din stihurile cu pretenţie filozofică, de un prost gust vizibil **„şi-am auzit cum valuri năpraznice / ale oceanului a fi / se izbeau de stînci".**

La poeţii la care înzestrarea nu se poate nega dar nu sînt îndeajuns de clarificaţi asupra căilor ce le sînt, esteticeşte, fertile pentru a fi urmate, insuficienta preocupare a celor în drept în privinţa alcătuirii unui grupaj realmente semnificativ este mai vădită încă. „Croitorul" şi-a lăsat „clientul" să-i lasă în lume fără ca el personal să intervină în vreun fel în alegerea culorii potrivite pentru costum, a materialului şi dimensiunilor acestuia.

Nativ, Ioan Iacob e un poet grav şi, totuşi nu s-a pus frîu tendinţei sale de a fi neapărat „modern", adoptînd o neconvingătoare postură ironică. Tot ca rezultat al unei greşite înţelegeri a ideii de sincronizare, poetul, un individ molcom în întreaga lui alcătuire, pe care îl „prinde", bineînţeles, versificaţia cît mai tradiţională (cu tot „ansenalul" arhicunoscut al acestuia: strofă de patru versuri, ritm, rimă, etc. etc.) se opineşte ca discursul liric să îi fie discontinuu, fără semne de punctuaţie... În sfîrşit, (şi în acord cu toate cele spuse pînă acum), eul artistic real în cazul său ne deconspiră o fiinţă blîndă, timidă, reţinută şi mai cu seamă, discret-melancolică.

VICTOR ATANASIU

(Va urma)

Lecturi complementare

Romancierul la apogeu *)

(Urmare din pag. 1)

abia ultima inscenare. Reţeaua o împletise cu migală Bujor Garoteanu, înalt funcţionar în „Ministerul Orhideelor", în care Saltava recunoaşte una din cele „şapte cercuri laşe" care fugiseră din faţa frontului la Seghedin. Printre cei care îl ajutaseră pe «maestru», protagonistul îşi descoperă prietenii şi iubitele.

Finalul luminează retroactiv întreg romanul: îl rescrie. Într-o fracţiune de secundă, atrocităţile săvîrşite în numele revoluţiei trec în sarcina autorului real, unul din profitorii ei, care, după ce a pus mîna pe un post cheie şi s-a identificat maladiv cu puterea („Eu sînt puterea" — se semeţeşte el), a gîndit o rafinat-diabolică tactică de a şterge urmele tuturor celor care e posibil să-i fi cunoscut biografia adevărată. Ceea ce părea excrescenţă apare ca rod al unei minţi demonice şi ceea ce putea să fie întîmplare se arată a fi fost o combinaţie bine pusă la punct. Femeile pe care Saltava le crezuse victime ale farmecului său au victimizat cu bună ştiinţă, petrecerile la care a fost antrenat au avut scopul de a-l face să-şi dea în „petec, iubirea Irinei Devechi apare ca un monument maculat. Autorul nu-şi pune personajul să-şi recapituleze drama prin vorbe; îl lasă, cum îl lasă şi pe cititor, s-o reconstituie mental. Invitaţia o face revelaţia ultimă.

Lovitura epică e magistrală. Fănuş Neagu a performat excepţia. E nevoie de o vigilenţă inginerească, şi asta în condiţiile stilului de o fluiditate ambiguă care este barocul, ca naratorul să nu anticipeze în aproape patru sute de pagini, prin nici o aluzie incongruentă, răsturnarea situaţiei care părea singura posibilă şi viziunea integratoare pe care o provoacă.

Întorsătura care rupe vălul de pe văzul lui Cezar Saltava oferă şi cheia metaforei care centrează romanul. De ce „scaunul singurătăţii"? Încă în primele pagini apare o tînără, despre care se ştie că e infirmă, Luiza-Maleta, despre care se mai ştie că îşi omoară timpul într-un scaun. Imagine care poate induioşa; numai că Luiza-Maleta — află protagonistul, ca şi cititorul, mult mai tîrziu, cînd faptele s-au consumat — joacă în scaunul ei rolul de infirmă cu avepul de a specula compasiunea vizitatorilor în folosul ministerului frîcii, pe care Bujor Garofeanu l-a creat în folosul său. Imaginea ce pare multă vreme exclusiv realistă este, concomitent, şi simbolică. Efect al frîcii, singurătatea este şi semnul ei, pentru că, plastizează un personaj, „oasele, muşchii şi raţiunea singurătăţii reprezintă faţa oricărui bolnav de prea multă frică". Nimeni nu ştie mai bine această taină decît un fanatic al puterii ca Bujor Garofeanu. El face din zona unde îşi exercită prerogativele şi pentru răstimpul cît îi este dat să le exercite, o feudă a singurătăţii şi frîcii.

Prezenţa în ungherele realităţii din obsedantul deceniu, este firesc ca frica să fie tema recurentă a romanului. „Rugăciunea" pe care orbul Ion Verde Cocoşu o atribuie „văzătorilor" concentrează în aerul ei parodic puterile pernicios miraculoase ale unei zeităţi fără chip „prezentă ubicuă ce stăpîneşte efectiv personajele cu identitate umană ale romanului: „...tu, stăpîne, care stai în scaunul singurătăţii, puternică şi neclintită ca noaptea, femeie nerobită şi veşnică speranţă a înmulţirii neamului omenesc, a cumînţeniei sub bici, simbol al morţii, regină amestecată în inima celor patru anotimpuri, mulţimile trec pe lîngă tine cu capul plecat (...), tu care eşti groaza şi desfăţarea noastră şi nu-ţi cunoaştem decît spinarea ta cea teribil de frumoasă, spune-ne tu, nemuritoare domniţă a lumii, cum sînt ochii tăi pe care nu ţi-i întorci niciodată asupra noastră?" Meditaţia iese din pasta viscoasă a întîmplărilor, dîndu-le sens şi înlănţuindu-le într-o viziune originală asupra destinului omenesc, surprins într-un ceas rău, de cumpănă.

Romancierul a proporţionat fericit meditaţia şi povestea; nu s-a hazardat să facă eseu, dar nici nu s-a mulţumit să înşire întîmplări. Prejudecata povestitorului pur-sînge, de Halima, ca şi a prozatorului-poet, care s-ar închide în scriitură, se năruie. Fănuş Neagu rămîne, şi în „Scaunul singurătăţii", un povestitor care vrăjeşte şi un poet care descîntă, dar se dezvăluie — ceea ce nu l-a reuşit decît în parte în „Frumoşii nebuni ai marilor oraşe" — ca ginditor: unul profund, cu un limbaj de o limpezime ameţitoare în pitorescul lui, şi foarte contemporan prin substanţa meditaţiei.

Făcînd parabolă şi, deci, adăugînd mijloace noi în panoplia proprie, scriitorul nu-şi abandonează nici una din peceţile după care poate fi identificat. Stăpini, servanţi sau închinători ai frîcii, personajele lui trăiesc, cu toatele, la diapazonul violenţei: iubesc violent, urăsc violent, mor violent. În tot ceea ce există, ele pot găsi stimulul hărăzit să le scoată din anodin şi să le redea adevărata fire: miresmele de plantă zdrobită şi încăierarea unor animale, tăria alcoolului şi spectacolul selenar, „tenebrele primăverii" şi dezastrul morţii, sarea din transpiraţia unei femei frumoase şi „demenţa sonoră a Dunării", toate acestea (şi cîte altele !) dezlănţuiesc un fără de pereche apetit existenţial. Această provocare a simţurilor are, îndeobşte pentru personajele care convieţuiesc cu natura primejdioasă a Balcaniei, o funcţie recuperatoare şi compensatorie, specifică modului baroc de a fi. Ea este cu atît mai motivată, mai necesară şi mai la locul ei în lumea care generalizează frica din „Scaunul singurătăţii".

Nici limba nu putea fi altfel decît este: vrej de briliante, poiană neumblată, ghirlandă de miresme; spumegoasă şi lînă, clevetitoare şi alintată, neruşinată şi tandră; polisemică pînă la incandescenţă. Stilist născut nu făcut, Fănuş Neagu are harul taumaturgic de a logodi contrariile care altminteri se distrug reciproc. De la primul la ultimul rînd, trecînd prin dialog, care dă impresia de parole în tornadă, tot romanul poate fi desfăcut în versuri şi poeme, unele din cele mai frumoase din literatura română. Ca acest tablou de un cromatism îmbelşugat, care concurează paradisul: „La Brăila, seriile de aprilie sînt verzi — un verde rarefiat de suspine, zvelt, vremelnic şi totuşi fără teac în stîngere; verde nostalgic; verdele crucificat al dorinţelor; verdele jungherului; verde temător şi îndurerat, de rană deschisă într-o pasăre, la o vinătoare neizbutită (nici pe departe o vinătoare a batjocurii !), un verde în transparenţa căruia se ivesc călcîie liliachii. Albastrul noduros al Măcinilor nu-i dă dreptul să se urce de pe faţa fluviului şi de aceea pare un verde netrăit, pur şi neînfrînat în aspiraţia lui de-a aminti verdele semilunii, turbulent, brutal, gras, copt şi ostil, verdele haraciului şi răpirilor". Locul acestei limbi fastuoase, cu nenumărate pliuri, pentru culori, senzaţii, (pre)sentimente şi idei, e totuşi în roman, ca singura care putea să găzduiască povestea înfricoşătoare a frîcii. În fraza „enigmatică, menită să deruteze" a lui Cezar Saltava e de recunoscut, de fapt, fraza lui Fănuş Neagu.

Romanul unui mare scriitor la apogeu, „Scaunul singurătăţii" este o capodoperă a literaturii române.

*) **Fănuş Neagu, Scaunul singurătăţii**, Editura **Cartea Românească**, 1987. Lector: **Mircea Ciobanu.**

POST SCRIPTUM

În articolul **Mai multă rigoare** („Săptămîna", nr. 38 din 18 septembrie a.c.), **Corneliu Vadim Tudor** face următoarele observaţii în marginea textului **Comoara din adînc**, prins în albumul memorial **Nicolae Labiş**: **„Tot căutînd strămoşi poeziei lunediste, pe care odinioară o combătuse vehement, teoreticianul C. Soresciu vorbeşte de prezenţa în poezia lui Labiş a unui «bine păzit sentiment al ludicului» după care vorbeşte despre un «nichitianism» aprioric în creaţia acestuia".** Cîtă afirmaţie, atîta inexactitate şi cîtă imputaţie, atîta eroare! Căci: 1) În articolul cu pricina, nu caut nici un fel de „strămoşi poeziei lunediste". Nici măcar n-o amintesc, dar încă să-i caut strămoşi! C.V.T. îmi falsifică premeditat, cu o tehnică pe care o foloseşte intensiv, spusele. Eu am afirmat că N. Labiş îşi scrie „poemele declamatorii", pe care i le-a solicitat obsedantul deceniu, „cu un bine păzit sentiment al ludicului, din aceeaşi sîrpe cu histrionismul pe care G. Călinescu îl cultivă în acelaşi răstimp". Acest punct de vedere l-am argumentat pe larg, în mai multe rînduri, în ceea ce-l priveşte pe G. Călinescu, chiar în paginile „Săptămînii"! 2) N-am „combătut" niciodată poezia „lunedistă", şi cu atît mai puţin „vehement". Unde? Cînd? Observaţiile, foarte puţine, pe care le-am făcut privesc anume aspecte ale acestei poezii. Şi de m-aş fi revizuit cum insinuează C.V.T., ar fi fost un păcat? De ce e rău să-ţi recunoşti şi să-ţi rectifici erorile? 3) Ludicul nu e o descoperire a ultimei generaţii de la noi, aşa cum crede C.V.T. E un adevăr pe care l-a aprobat şi romanciorul Eugen Barbu în spiralele pe care i le-a dedicat. 4) Formula **„«nichitianism» aprioric"** nu-mi aparţine. Am spus despre N. Labiş că, într-o măsură, îl anticipează pe Nichita Stănescu din **Sensul iubirii, O viziune a sentimentelor** şi **Dreptul la timp"** şi am calificat verbul „a se arici", pe care l-am întîlnit într-o poezie labişiană, ca nichitianism. Unde e culpa? Liceenii ştiu bine că se vorbeşte de eminescianism înainte de Eminescu, la Dosoftei şi la atîţia alţii. A stabili filiaţii şi a identifica afinităţi, peste timp şi mode, intră în obligaţiile istoriei literare.

Aşadar, mai multă rigoare, Corneliu Vadim Tudor! Mai multă informaţie şi mai multe lecturi! Şi, îndeosebi, mai multă corectitudine !

Centenar Timotei Cipariu

Un început de drum

Deşi fără valoarea literară a jurnalelor lui C.A. Rosetti şi Titu Maiorescu, între care se situează din punct de vedere cronologic, **„fragmentele autobiografice"** ale lui Timotei Cipariu, reunite sub titlul **Jurnal** (1972), interesează astăzi sub aspect mai mult documentar, importanţa lor vizînd **istoria** speciei, momentul său inaugural ce se plasează cu precizie în durata activităţii generaţiilor de intelectuali şi scriitori de la mijlocul secolului XIX. Cuprinzînd notaţii disparate din anii 1836, 1852 şi 1855, fragmentele de autobiografie ale filologului se concentrează, mai ales, în 1855, cînd Cipariu sintetizează un **proiect literar** bine articulat, nefinalizat însă; factorul intenţional este evident, constituind resortul textelor sale memorialistice şi, în acelaşi timp, descoperind sursele acestui tip de literatură în spaţiul cultural românesc: „De mult mi-am fost propus să încep a scrie una specie de memoriu din viaţa mea şi din cele ce am ajuns şi cunoscut io, nu că doară acestea ar fi cu totul demne de neuitare, cu toate că vor fi int-însele unele nu numai de interes istoric, ci chiar şi fisiologic, ci şi ca să dau, de se poate, oareşcare impuls conaţionalilor mei la asemenea scrieri originare, a cărora preţ la toată tîmplarea pentru istoria şi literatura popoarelor este prea însemnat, şi iarăşi pentru ca, oarecum, prin atare scrisoare lăsată poporului mieu, de va merita a fi consultată cînd şi cînd, mă voi vedea nu de tot a fi mort şi după moarte-mi, ci sufletul mieu încă va via între acest popor, pe care Provedenţa mi l-a asemnat ca să-mi fie pre pămînt părinte şi frăţietate şi de care nice după moarte-mi nu voi a mă despărţi".

Acest fragment, datat „16/28 septembrie 1855", dezvăluie intenţia de a **întemeia** o specie (o „scriere originară"), cărturarul proiectînd în buna tradiţie iluministă un spaţiu literar nou pe care tocmai îl contura jurnalul lui C.A. Rosetti, aflat în plină desfăşurare la acea dată. Pentru Cipariu, ca şi pentru autorul **Jurnalului meu**, „memoriul" nu este o scriere de sertar, ci una care se adresează în modul cel mai direct contemporanilor şi posterităţii prin intermediul celor trei tipuri specifice de **„interese"**: „conationalii" lui Cipariu vor găsi aici **„impulsul"** necesar scrierii unor astfel de „memorii", cucerind o zonă necunoscută încă din misteriosul ţărîm al literaturii, în vreme ce posteritatea va descoperi fapte demne de interesul **„istoric"** şi **„fisiologic"**. Acest din urmă aspect pe care îl are în vedere Timotei Cipariu în proiectul său priveşte calitatea **literară** a textelor autobiografice: momentul este, într-adevăr, cel al „fiziologiilor", al studiului caracterelor şi situaţiilor relevante din perspectivă socială, morală, psihologică: C. Negruzzi, cu **Fiziologia provincialului** (1840) şi M. Kogălniceanu cu **Fiziologia provincialului în Iaşi** (1844) sînt **scriitorii** care ilustrează cel mai bine specia. Interesul „fisiologic" este, în fapt, **interesul literar**; epoca, atît de dramatică sub raport istoric şi social, constituise acest „orizont de aşteptare", romanţa, satira, fabula, poemul de inspiraţie socială (în lirică), fiziologia, nuvela istorică şi sentimentală (în proză), melodrama (în teatru) şi „imitaţiunile" reprezentînd speciile majore ale **literaturii** de la cumpăna veacului trecut. Timotei Cipariu răspunde acestui „orizont de aşteptare" al epocii (prin „interesul fisiologic"), al posterităţii (prin „interesul istoric"), încercînd totodată să impună specia nouă a „memoriului": calea — spune lingvistul — este aceea a **imitării**: „Au nu e timpul să ne scuturăm întuneceala de pre ochii cugetului nostru, care, în lumina culturei de astăzi, numai singur nu se poate limpezi? Cînd omul e din natură imitatoriu, cum se poate de numai noi nu vom să ne redicăm măcar a imita? A imita — zic — cele bune, animoase, deşteptătoare de simţ nobil, bărbătesc, nu de lucruri vane şi inani, că acestea nu cultivează, nici înaltă, ci demoralizează, enervează şi corump". Ideea nu e nouă, circula intens în textele şi „programele" intelectualilor, scriitorilor, revistelor vremii, marcînd primul moment în care **se conştientizează** necesitatea sincronizării cu experienţele apusene ale „popoarelor înaintate în cultură". Fragmentele autobiografice ale lui Timotei Cipariu, deşi atît de diferite din punctul de vedere al modalităţilor folosite (jurnal, memorial de călătorie, epistolă: fapt semnificativ, cei ce s-au ocupat de aceste texte ale cărturarului au ezitat între a le numi „început de autobiografie", cum spune Ştefan Manciulea sau „memorii" şi „jurnal", cum le numeşte Maria Protase), constituie efectul acestei concepţii iluministe, novatoare a filologului care alătură sfaturilor date frecvent scriitorilor epocii şi această schiţă a unei specii literare noi.

Importanţa **Jurnalului** lui Timotei Cipariu constă în acest proiect pe care îl dezvăluie amintitul fragment din 1855; **realizarea** literară propriu-zisă a textelor sale ţine doar de un plan al virtualităţilor, al **schiţei** şi al deschiderii adeseori vagi spre literatură: în alcătuirea acestui nivel intră, mai întîi, o **„amintire-ecran"** prin care memorialistul explorează o zonă a raporturilor umane de mare interes pentru autorii de jurnale şi autobiografii: „Naşă de botez mi-a fost vară-mea Anica, fata popii Vasiliu, atunci fată în păr, după aceea preuteasă acolo, după Olos. Nu ştiu deci din astă cauză, au din care, biata naşă-mea mi-a fost totdeauna foarte cară şi în pruncia mea mi se părea că nu este muiere frumoasă ca ea şi căriia să-i şeazăasa bine. Mi-aduc aminte şi de moaşă-mea de naştere, Anuţa, şi nu pot să nu riz aducîndu-mi aminte că luna de pre cer credeam că-i moaşă-mea aceasta, că biata moaşă era bătrînă şi coltată, cu barba ascuţită, ieşind înainte, şi cu gura trasă înlăuntru, aşa cît, căutînd la ea de lături, faţa ei semăna cu faţa lunei, cînd e luna nouă. Ci io credeam că întru adevăr ea e luna sau mai bine că luna-i moaşă-mea şi, de cîte ori vedeam pre cer lună nouă, ziceam către mama: «Iaca moaşa!» Numaicît nu puteam pricepe cum se poate sui aşa sus pre cer. Poate că pre cînd io credeam astea, moaşă-mea era moartă şi părinţii-mi spuneau că ea e în cer. Asemenea, asemănare curioasă era şi aceea ci o dată, venind popa Vasiliu la noi, pre cînd io încă sugeam la ţiţă, mi se păru că el seamănă cu cătelul lui ce-l adusese cu sine. Io supsei cam lung timp, trei sau patru ani, şi, de ar fi după cumu-i zicala, — cum că cei ce sug îndelungat sunt hăbăuci — io aş fi cel mai stupid la minte, ci, fără de-a fi nemodest, mi se pare că zicala nu e de tot adevărată. Mi-aduc aminte că popa mă mustra că sug ţiţă, cum se mustră pruncii, aflîndu-mă în braţă la mama şi de aci mi se pare că mi-a fost cam urît. Că acuma-mi aduc aminte că io eram la mama pre vatră, popa pre laviţă, în fundul casei, şi cătelul sub laviţă, la picioare-i. Cum era popa la faţă nu-mi aduc aminte, ci cătelul ştiu că era negru, cu semne albe deasupra ochilor, şi că semăna cu popa".

Aceste **„asemănări curioase"** povestite cu umor şi detaşare de omul de ştiinţă, vor constitui, în spaţiul în care se înscrie şi acest **Jurnal**, o adevărată literatură a „complexelor" şi sensurilor proiective (lectura în „regim" psihanalitic a substituirii moaşei cu luna şi a popii care îl „mustră", încercînd să-i răpească plăcerea voluptuoasă a suptului, cu „ciinele negru" pot dezvălui asemenea semnificaţii). De interesul „fisiologic" ţin, apoi, **selecţia** operată între amintiri, fără ca principiul să fie totusi cel al „literarităţii" lor („Alte mai multe amănunturi din pruncie, de care-mi aduc aminte, le trec cu vederea; ele sunt sau dureroase, sau neplăcute şi, prin urme, nedemne de a rămîne însemnate; fie uitate şi pierdute, precum de mult sunt trecute"), ca şi conturul încă nelămurit a ceea ce aş numi **aventura cărţii** („obiect" şi „produs" al cititorului-scriitor): cartea — spune Timotei Cipariu — este „cauza principală a soartei mele". Profilul interior al cărturarului, atît cît se lasă el dezvăluit într-un text sărac în mărci literare şi în profunzimi analitice, aparţine „tiparului" de sensibilitate al epocii, cel care îmbina componente iluministe şi romantice: fraze precum „aşa trece frumuseţea lumii, şi toate sunt desărtăciune!" sau „trist spectacle de neconstanţa soartei omeneşti!", conceperea jurnalului de călătorie ca un **ghid** şi ca un „manual de învăţătură" pentru contemporani, notarea subtilă a unor elemente din peisajul Veneţiei şi Bucureştiului, ţinînd de „fisiognomia" spaţiului oriental („Boltele cu lucrătorii în vederea publică, larma şi strigarea vînzătorilor pre căi, chiar în tonul celor din Bucureşti, faţele oamenilor şi a muierilor mai asemenea şi, dacă e iertat a asemăna ce e mare cu ce e mic, minarea edificiilor, pompa palaţilor pre lîngă ticăloşia vecinătăţilor şi alte mai multe arată apropierea amindurora de Oriente, de unde astă asemănare în fisiognomie", notează călătorul prin „patria lui Liviu, Catul, Pliniu şi altora") — toate acestea reprezintă tuşe ale portretului unui „om al veacului" său.

„Memoriul" lui Timotei Cipariu este printre primele texte care constituie în literatura noastră specia jurnalului, „scrierea originară" la realizarea căreia indemna cărturarul iluminist la mijlocul secolului trecut; valoarea fragmentelor autobiografice nu este una literară, important nu este atît interesul „fisiologic", cît cel istoric, textele memorialistice ale lui Cipariu deţinînd, prin data elaborării proiectului amintit (1855), una dintre priorităţile literaturii noastre „personale".

IOAN HOLBAN

Cartea de recitire

Un clasic eretic: Dan Botta

Atracţia thanatică se confundă cu cea marină într-un somptuos suspin: „Mătasa depărtărilor la sud / (chrysalidele lunii lacustre aud!) // ale serii, ale mării, ale morţii degete, / saturnic inelate pregete. (...) O, de-am putea, pierzîndu-ne de lume, / a pune în mirificele spume" **(Mătasa depărtărilor)**. Ori această fremătătoare senzualitate macedonskiană, trecută în limbajul sibilin, sub aceeaşi egidă a mării mitologiilor eline: „O, de-ar fi precum de gînduri nava mai fluidă ca a / sterpei insomnii agită fosforoasele maree, / gemma arctică ferită de salinele Egee — / mai albastra (mai dorita) seară Nausicaa" **(Eglogă)**. De asemenea, fluid e relieful miracolelor: „Curg dune de miracol prin somnul serii calme, / înseninînd cu gîndul volutele-ether" **(Adamantine glorii)**. Ori acest orfism acvatic, interzis prin intelect: „Apele (ce abolite, muzicale stări!)" **(Mormîntul Psychei)**. Ori acest comentariu la Botticelli, cu un originar fior celest-acvatic: „Venus apusă de ceruri în ape materne, / fină şi limpede, calmă de plaiuri eterne" **(Botticelli)**. Ori o invocare a zăpezii, de o cutezătoare puritate cristalină: „— «Doamnă de frumos fiord, / Adu-mi cerul monocord, / Cerul Phrygiilor albe / Răsturnaţii sori în salbe!»" **(Zăpadă)**. Ori o chemare frenetică adresată Ariadnei, în care unduirea devine cosmic-totalitară, precum o dionisiacă decantare: „Adie-mi selenarele chemări, / Şi poartă-mă în culmea albei prore, / În unduirea cosmicelor hore, / Pe mări adînci, pe vesperale mări!" **(Răpeşte-mă pe-adînci, mirate mări)**. La rîndul său, proiecţia speculară evocă apele iniţiale: „Înfiorată, luneci prin oglindă / În leagănul de ape desfăcut: / Un lujer, trupu-n visuri învăscut, / Şi-n apele ce clare se perindă" **(Înfiorată, luneci prin oglindă)**. Sau o aproximare a fabulosului fluviu, într-un amestec de Ion Barbu şi Eminescu, limpid întunecat în dezolarea sa, vaporizîndu-se dar păstrînd încă atributul oglindirii: „E-o apă atît de lină / Şi-atît de tristă este / În palida sticlire / A stelelor aceste. // O apă fără unde, / adîncă şi amară, / Pe care se oglindă / Lacteea Cale rară. // Şi rîul se desparte / În braţe de ether, / Oglindă de departe / A Căii de pe cer" **(Lethe)**. Drept o curiozitate cităm şi un text în care forma supravegheată, cizelată se întîlneşte echitabil cu mişcarea unduioasă, în care sunetul normat, cadenţat, poartă ecoul celui liber, natural: „În purpura serii cu ape de smalt / Treceau auritele ore, / Şi apele limpezi de-albastru cobalt / Cu lung unduiosul şi linul lor salt / Mureau în cadenţe sonore" **(Purpura serii)**. Ca lume fascinată de acvatic, poezia lui Dan Botta se arată refractară clasicismului care cu atîta stăruinţă i s-a impus, capabilă de o existenţă spontană. Grila disciplinei nu i-a stins, din norocire, frămîntarea firească, pe care apa o simbolizează, ca fortă numerală, sub varii implicaţii. Stihia serveşte artei poetice dimensiunea libertăţii, atît ca materie plastică, mereu solicitată, cît şi ca noţiune.

Dar şi dintr-un alt punct de vedere clasicismul lui Dan Botta ni se pare dubios. Dacă apa, exponentă a sufletului cosmic, şi-a impus spectrul nestatornic, perturbant, în peisajul fizic al poeziei în discuţie, elementele de poetică eterogenă la care a apelat creatorul său i-au modelat peisajul moral. Limpezimea mediteraneană a stihurilor sale poartă povara unor umbre. Raţiunea cedează în favoarea unor forte obscure, din ce în ce mai insinuante. Şi nu avem în vedere neapărat ţinuta criptică, dificultuosul limbaj comun cu Mallarmé, cu Valéry, cu Ion Barbu, ce posedau şi ei un puternic vector clasic, ci aplecarea spre ceturile sentimentale, spre fixaţia dureroasă, spre teroarea contagioasă. Abisurile formal exorcizate se reîntorc. Un filon nordic îşi face apariţia, mai cu seamă în ultima parte a activităţii poetului, aducînd la suprafaţă latentele unui vizionarism tulburat, ale unui dezechilibru ce-l apropie de producţia fratelui său, Emil Botta. Un onirism halucinatoriu, un suflu ossianic, o spasmodică mitologie silvestră înlocuiesc treptat recuzita arcadiană. Efortul de a ţine în frîu fantasmele terifiante se dovedeşte a nu fi satisfăcător. Acea „muzică de cuvinte", care, după cum se exprimă Vladimir Streinu, stă, în lirica lui Dan Botta, „ca un înalt prezidiu", încercînd o redempţiune prin abstractizare, solemnitate, oficiere, nu obţine decît un rezultat parţial. Somnambul mai mult decît lucid, într-o stare de transă mai mult decît într-una de supraveghere, poetul se apropie de lumea lui Edgar Poe. Hellada sa a fuzionat, în mod bizar, cu perspectiva spectral eufonică a acestuia. Decorativismul e acum fantasmatic, pilpîietor de forforescente tombale. Precisele forme se destramă în fumigaţii de rău augur: „«O, spune-mi, o, spune-mi, iubita mea, nu / Nu umărul lui se ridică din munte? / Nu o rază din umărul lui îmi trecu, / Nu o rază din galbena-i stea îmi trecu, / Îmi trecu rătăcită pe frunte?» // «Iubitul meu, toamna cu mîinile-i reci / Abia a bătut în portalul de aur / Al verii ce moare în sălile-i reci / Cu straia de aur a frunzelor seci / Şi-a lunii cunună de laur. // Lumina ce pîlpîie-n zare acum, / Lumina de care ti-e frică, / Lumina ce pare un limpede fum / E-aceea a tristelor, albe, de fum / Pleiade, ce-acum se ridică»". **(Orionul)**. Sau această ardere erotică dematerializantă trecînd peste genunea morţii, atît de aproape de experienţa limită a marelui american: „Ea era numai iubire, / Iubire şi dor era ea, / Şi sufletul nostru-n uimire / Iubindu-se, cît se iubea! // Halucinaţi, ochii ei / Iubire şi dor implorau, / Halucinaţi ochii mei / Iubire-n iubire erau. // Şi-atît era ea pentru mine / Eu însumi, încît mă pierdeam, / Şi uitîndu-mă însumi pe mine, / Însăşi pe ea o uitam. // Dar într-o zi o părere, / O părere albastră trecu, / Şi de patima unei himere / Sufletul meu o pierdu. // Iar ea privind stelele caste / Ce ard nemilos depărtării, / Se aruncă-n-tr-o prăpastie — / În prăpastea din marginea mării". **(Prăpastea din marginea mării)**. Sub steaua unor asemenea tînguiri muzical reverberate în zonele abisale, evident că poetul nu se poate înfăţişa decît drept un clasic eretic. De altminteri, el însuşi nu ezită, în teoretician, a declara că adoră „freamătul" din sîngele său, invalidînd astfel o altă mărturie, opusă, după care: „De condiţia unui poet oracol al inconştientului, ignorant al propriei sale profesii, se leagă o nedemnitate". Care „nedemnitate" e cu atît mai relativă, cu cît substratul impulsiv, viforos, l-a orientat dintru început ca un factor de opoziţie, ce se cuvenea neutralizat. Legitimizarea lui tîrzie corespunde unei detente sufleteşti, unei cedări frustrante nu doar în sensul moral, ci şi în cel liric, întrucît **Poemele** prezintă un minus de densitate. Faza cea mai reprezentativă credem că rămîne cea a simulacrului clasicizant, a savantului protocol frazeologic, a emoţiei trufaş congelate.

Sub raportul mai general al personalităţii, Dan Botta îşi relevă o ambiguitate similară. Descendent, pe linie paternă, dintr-o familie nobiliară transilvană, iar pe linie maternă dintr-una corsicană, a invederat o impetuozitate cu greu stăpînită, o sangvinitate pe care a zăgăzuit-o nu fără sforţări. Absolvent a trei facultăţi a năzuit la un ideal de cultură umanistă, ca la un instrument de disciplinare prin sine. În pofida paradigmei clasice pe care şi-a ales-o de timpuriu şi la care a căutat a se supune cu sîrg, n-a fost ferit de excese. Unul este, desigur, limbajul migălos lucrat, pedant, intesat de referinţe livresti rare, sub care a încercat a-şi ascunde psihia năvalnică, ilustrînd mari avînturi dionisiace. Aidoma înaintaşilor săi, episcopul Ioan Bob, autor al celebrului memoriu **Supplex libellus Valachorum**, a încercat o conciliere a pornirilor existenţiale cu artificiul doct, invecinat cu utopia expresiei. Ca exponent al tracismului, a propus semete opinii: Dionysos, fiu al Thraciei, a stat la temelia templului filosofiei lui Platon, Eschil şi Sofocle sînt asiderea îndatorati spiritului thracic. Alexandru Macedon, ca şi alţi numeroşi conducători de oşti şi de stat, a ieşit din acelaşi neam „fecund în eroi". Drept corolar, aceste cuvinte: „Românii, afirm, sînt singurii moştenitori ai ideii romane, cum tot ei au fost, în cursul evului de mijloc, deţinătorii ei". O astfel de viziune eroică, înfrigurată, de o măreţie ce pare a aparţine unui veac revolut, îl apropie de un alt ardelean consumat de viziuni erudit-romantice, istoricul Nicolae Densuşianu. Un amestec de orgoliu imens, impersonal, şi de modestie personală, de luciditate clamată şi de extaz îl specifică, ducîndu-ne cu gîndul la caracterologia paşoptistă. Ceva colturos, primar, coexistă întrinsul cu o simptomatică năzuinţă calofilă şi cu perspectiva fantasmagorică. Niciodată factorii antitetici n-au putut ajunge la un echilibru temperamental sau intelectual. Un element pitoresc, în aceeaşi direcţie, îl dă eteroclita provocare la duel, pe care, în urma unei dispute publicistice, i-a adresat-o, cu o desuetă superbie, lui Lucian Blaga. Urma scriptică a acestui incident o alcătuieşte un opuscul savuros: **Cazul Blaga**, apărut în Editura Bucovina a lui I.E. Torouţiu, la Bucureşti, în 1941. Autorul **Spaţiului mioritic** nu i-a păstrat însă o amintire rea. În ultimii ani ai vieţii, îl reamintea, în convorbirile ce le aveam cu el, drept un om de talent. Ajungea chiar să regrete unele aspriimi polemice care i-au scăpat împotrivă-i, tributare unui „limbaj al vremii"... În totul, Dan Botta e o personalitate rezolvată în primul rînd în personaj. Manierismul său nativ, cu un atît de explicabil subtext regional, ieşe în evidenţă în măsura în care acceptăm o comunicare între operă şi biografie. Viaţa sa scurtă şi agitată, dramatic convulsionată, aparţine unui tipar militant, cu o latură de pragmatism istoric şi cu o alta himerică. Nu-i putem aprecia poezia decît trecînd-o prin această prismă morală, ce ne relevă că disciplina ei împinsă pînă la feroce afirmare şi nebuloasa ei libertate subiacentă se condiţionează reciproc.

GHEORGHE GRIGURCU

File din jurnalul de călătorie al tînărului scriitor

TURNEUL CENACLULUI „CONFLUENȚE" ÎN JUDEȚUL SUCEAVA

Date „tehnice"

A avut loc în perioada 31 august — 5 septembrie 1987. A fost străbătut traseul : Suceava — Fălticeni — Baia — Slatina — Mălini — Rădăuți — Putna — Sucevița — Moldovița — Cimpulung Moldovenesc — Fundul Moldovei — Vatra Dornei — Leșu Ursului — Voroneț — Suceava, bineînțeles cu reintoarcerile de rigoare la cele două puncte nodale succesive, Suceava și Cimpulung Moldovenesc. Au fost vizitate o parte din marile întreprinderi ale zonei : I. T. „Zimbrul", P.A.L. Fălticeni, I.S.S.A. Rădăuți, U.C.R.U.P.S. Vatra Dornei, Mina Leșu Ursului ; monumente istorice de prestigiu național, muzee de istorie, galerii de artă. Au participat tineri scriitori, artiști plastici, filosofi (toți oameni ai muncii în diverse domenii de activitate și în diferite colțuri ale țării) : Victoria Argint, Valeriu Bârgău, Elena Cruceru, Petre Domșa, Petru Grosu, Florica Marin, Dorin Mărăn, Vasile Morar, Mircea Motrici, Mariana Pândaru, Constantin Soresecu, Constantin Stan, Traian Dinorel Stănculescu, Nicolae Țone. Din partea gazdelor ospitaliere — Comitetul județean Suceava al U.T.C. — grupul a fost însoțit de Gh. Mihalciuc, instructor.

Personajele își iubesc autorul

Mircea Motrici face parte din acea categorie de autori pe care trebuie să-i cunoști pentru a le înțelege și mai bine cărțile. Pentru că ei scriu așa cum trăiesc, dominînd prin sinceritate. Cărțile lor pot suporta observații, mai mari sau mai mici, poți adera sau nu formulelor lor, dar autorilor nu le poți refuza simpatia și chiar admirația ta. Așa cum l-am văzut pret de o săptămînă la el acasă, adică în Bucovina, l-am înțeles ca pe un personaj al acestui binecuvîntat pămînt românesc, un personaj pe care, dacă nu l-aș fi întîlnit, nu aș fi pregetat să-l caut, simțindu-l în sinceritatea, dragostea și omenia tuturor celorlalți oameni cunoscuți aici. Reportajele din cartea sa **Fereastră spre inima pămîntului** (Ed. Junimea, 1986) încep, mai toate, cu povestea drumului parcurs. Nu este un tic gazetăresc și nici un truc menit a ne da informații despre peisajul bucovinean. Cunoscîndu-l pe Mircea Motrici, îți dai foarte bine seama că pentru acest om care face gazetărie în timpul său liber, pe spezele și cheltuiala nervoasă (și nu numai) proprii, drumul este un al doilea mod de viață. Nu pregetă a pleca la drum cu trenurile și convențiile de navetiști. Nu așteaptă să înceteze ploaia de afară sau să se lumineze binișor. Cabina unui „Belaz" i se pare la fel de confortabilă ca și arcurile — mai moi — ale pernelor de „Dacia". Pentru un eveniment — ieșirea la pensie a unui miner, străpungerea unui tunel etc. — străbate distanțele lungi și drumurile incomode ale obcinelor bucovinene spre nedumerirea și, uneori, iritarea nevestei. Ca bun cunoscător al zonei, putea să scrie tomuri întregi despre Bucovina. E-o enciclopedie de date, oameni, întreprinderi, muzee. Peste tot are prieteni, peste tot este cunoscut și primit cu brațele deschise. Dar, din tot ceea ce îi oferea cu generozitate Bucovina, el și-a ales **mineritul**. Cartea lui, în întregime, este un elogiu, tandru și bărbătesc, adus acestor oameni ce-au făcut și fac să strălucească lumile de la lumina soarelui. În modestia alegerii subiectului, Mircea Motrici a pus ceva și din modestia și timiditatea — în ciuda aparențelor — care-l caracterizează. Și-a prețuit, discret și poate ușor polemic, căutările lui gazetărești la acest nivel al anonimilor mineri ce au mereu deasupra lor un munte : turiștii îi admiră peisajul, se uimesc de frumusețea brazilor, ei îl înfruntă în chiar interiorul său, dîndu-i la iveală comorile. O Bucovină la fel de fascinantă ca și aceea din pliantele turistice se află la zeci, la sute de metri adîncime, vrea să ne spună Mircea Motrici cu cartea sa. Și reușește, obligîndu-ne chiar să fim mai profunzi și mai gravi în fața valorilor de pe plaiurile bucovinene. Mircea îi iubește pe mineri, îi iubește pentru că a fost alături de ei în subteran, pentru că a trăit alături de ei clipe de bucurie sau dramatism, pentru că le cunoaște familiile, pentru că le știe copiii pe nume. Iar minerii l-au adoptat ca pe unul de-al lor. Lui i se confesează, lui îi telefonează, fie și la miezul nopții, chemîndu-l la cutare sau cutare eveniment. Și-l cheamă știind că Mircea nu va ezita niciodată să pornească la drum, să schimbe mijloace de transport, autorizate sau neautorizate pentru transport călători, pentru a ajunge, pentru a fi alături de ei. Personajele își caută autorul. Iată o propoziție fără nici o tentă simbolică în cazul lui Mircea Motrici. Personajele cărții lui i-au făcut o primire sărbătorească la **Leșu Ursului**. De emoție, l-au făcut un clasic al romanului secolului XX. Nu-i cu supărare și nici cu ironie. Așa-l văd ei, poate. Și dacă ei mai cred că **Fereastră spre inima pămîntului** a stabilizat forța de muncă în minerit (cel puțin aici în bazinul minier al Gurii Humorului) și că i-a ajutat să dea mai mult minereu, este bine să o credem. Personajele își iubesc autorul și nu vor niciodată să-l contrazică, încercînd să fie la înălțimea frumuseții morale cu care i-a investit el, autorul Mircea Motrici.

CONSTANTIN STAN

Un oraș sadovenian în epoca modernă : Fălticeni

Acasă

Eu sînt de aici. M-am născut aici. Și ce alt cuvînt din inimă mi-ar putea izvori întîi decît ACASĂ.

Acasă, pentru mine, înseamnă Bucovina de dimineață pînă seara, de seara pînă dimineața, din copilărie și pînă la apusul strămoșilor.

Părinții mei continuă să mîngîie de cinci decenii pămîntul Udeștiului cu mîinile lor aspre, acele mîini care mi-au alinat primii ani. Prin ei mîngîi în fiecare zi Bucovina și o redescopăr cu fiecare drum pe care îl fac prin ea. Și așa întîlnesc în sate oameni ca tata, ca mama, ca bunicii mei, și-atunci îi îmbrățișez cu cea mai caldă privire.

Și așa simt cum bat în fiecare clipă inimile Bucovinei :

inima ei de munte — Leșu Ursului,
inima ei tînără — Fălticeniul,
inima ei verde — Cîmpulung Moldovenesc,
inima ei de cîntec și baladă — Ciprian Porumbescu,
inima ei de cîntec glorie, timpuri trecute, prezente și viitoare — Suceava.

Și așa trăiesc și muncesc înveșmîntat în lumina Bucovinei.

MIRCEA MOTRICI

Mai presus decît muntele

Cei mai firești oameni pe care i-am întîlnit sînt minerii. La Exploatarea minieră **Leșu-Ursului**, am privit în ochii lor și am văzut că ochii împrumutaseră forța brațelor. Erau priviri expresive avînd în același timp duritatea rocii pe care o sparg în inima muntelui. Nici-o frumusețe nu este mai firească decît frumusețea chipului de miner pe care caut s-o deslușesc în fiecare om. În chipul minerului, frumusețea aceasta este evidentă. Majoritatea dintre ei vorbesc puțin fiindcă nu au timp să comunice între ei, posedă o vorbire mai mult interioară, cu ei însiși, și se simt stîngheriți cînd trebuie să pronunțe cuvintele. Tăcerea lor nu înseamnă singurătate. Se regăsesc mereu în ceva. Sînt profunzi, o profunzime de care se sperie cuvîntul, ei comunică prin tăcere precum muntele cu cerul. Cea mai mare parte din zi comunică însă prin munca lor și aceasta este esențialul. Au înfățișarea lucrului pe care îl desfășoară și ceva asemenea meșteri există în fiecare lucru. Sînt siguri pe gesturi. Mîinile lor nu se bîlbîie. Mîinile lor știu să vorbească : logic, esențial, coerent. Ei cred în ceea ce fac. Acești oameni știu cu siguranță de unde începe viața. Pot s-o ia oricînd de la capăt.

— De unde începe viața pentru dumneata, Constantin Hriscu ?

— Viața pentru mine începe de sub munte. Unii se tem de viața în subteran. Eu am făcut cerere să lucrez acolo. Am făcut asta ca să devin mai stăpîn pe mine. Să te trezești față în față cu muntele în fiecare dimineață și să știi că dincolo de perete există un țel, un ideal, nu este o declarație patetică ci un mod de a trăi.

— Cum ar fi un om lipsit de ideal ?

— Nu există om fără ideal ! Toți trăim dintr-un ideal. Important este însă a ști să-ți alegi idealul care ți se potrivește și să fii pregătit a-l îndeplini.

— Idealul dumneavoastră ?

— A fi mai presus decît muntele, a simți că poți să-l domini.

Un băiat scund de statură, cu ochi foarte vioi, negri ca întunericul de sub munte, stăpîn pînă și pe zîmbet, un zîmbet care trădează fermitate și faptul că știe să-și trăiască viața la cotele ei cele mai exigente. Are o fetită pe care o cheamă Otilia și drumurile sale se împart zilnic între **Gura Humorului**, unde locuiește și mina de la Leșu-Ursului, locul acesta despre care declară că îi este foarte drag : „el este semnul trecerii mele prin viață, cu locul acesta mă identific". Lucrează în mină din anul 1980 și este absolvent al Liceului minier din Gura Humorului. În timpul liber îi place să citească. Citește poezie, roman și este încîntat de prezența în grupul nostru a reporterului Mircea Motrici care a scris o carte despre mineri, **Fereastră spre inima pămîntului** : „o carte pe care am cumpărat-o de două ori și am citit-o de trei ori".

Vorbește cu însuflețire. Este un bun orator. Reușește să-mi transmită emoția lui, emoția aceea firesc umană care-ți inundă sufletul de fericire. Din intervievator devin intervievat. Vorbim multe : despre literatură, despre pasiuni, dar mai ales despre mină.

E ora mesei. Minerii au un calm al lor pe care îl citesc în gesturi, în mișcări, în modul cum se așează la masă, cum își aranjează tacîmul, cum mă privesc, priviri care mă acceptă în mijlocul lor ca pe unul căruia vor să se mărturisească. Și nu-i măgulesc deloc cînd afirm că meseria lor este plină de eroism, că, alături de cei care au ridicat canalul Dunăre — Marea Neagră, alături de constructorii metroului, ei sînt luptătorii din linia întîi.

Se așează la masa noastră un alt tînăr, pe nume **Dimitrie Daneluc**. Aflu că este oltean din Caracal. Tresar. Oricum, departe de locurile natale, a găsi aici, în nordul țării, pe cineva din locurile tale, este o frumoasă coincidență. Pare ușor fericit fiindcă astăzi a primit, în urma absolvirii Școlii tehnice, decizia de maistru. Și tot astăzi a aniversat unsprezece ani de căsnicie.

Le privesc mîinile. Și mîinile lor au culoare de rocă. Pe mîinile lor se așează muntele. Din fiecare deget poate porni un brad, în fiecare palmă se poate înălța o catedrală, pe obrajii lor livezile cu meri își întind asternutul, păsările, în fluxul și refluxul privirii își pot rătăci zborul. Oamenii aceștia au dobîndit magnetismul pămîntului. Îmi sînt dragi minerii. Nu de acum. Dintotdeauna. Din istorie, din prezentul pe care îl înaltă cu persistență, nu pe verticală ci coborînd sute și sute de metri în adînc, cu bărbăție, fără să spună pe loc repaus, și nu fără riscuri. Dar tocmai acceptarea riscului face frumusețea vieții.

ELENA CRUCERU

Expediție de-a lungul timpului

N-aș fi crezut niciodată că un muzeu poate dezvălui ochiului omenesc atîta viață și atîta înțelepciune încît să-l copleșească pe cel neavizat de ceea ce îl așteaptă, să-l pună pe gînduri și să-l lase fără cuvînt. Căci aceasta a fost starea exactă în care m-am aflat după ce am străbătut sălile **Muzeului tehnicii populare bucovinene**, din **Rădăuți**, unde muzeograful Ion Băncescu și-a trădat dragostea lui pentru aceste locuri și oameni prin nenumărate explicații și mărturisiri.

De la început aflăm că acesta ar fi cel mai vechi muzeu etnografic din Moldova, înființat în 1934. Reorganizat în 1976, el este profilat pe tehnicile populare din Bucovina.

Urmărim tehnica olăritului, pentru început, ceramina roșie, ceramica neagră, ceramica albă. Diferite procedee de ardere; diferite vase modelate din vremi aproape uitate, astăzi — adevărate cronici scrise în lut, păstrate și transmise celor ce vin mereu spre continuitatea neamului.

Însoțitorul nostru ne duce apoi în încăperile unde descifrăm cîte ceva din prelucrarea cînepei, inului, bumbacului și lînii. Unelte simple, dar care dăinuie pînă astăzi în casele țărănești, așteaptă parcă omul să le dea scînteia de viață. Războaiele de țesut sînt parcă lăsate într-o scurtă odihnă. Cît să poți privi mai îndeaproape jocul culorilor și al motivelor geometrice (stilizate sau mai puțin stilizate — specifice acestei zone) de pe tesăturile din jur. Culori, obținute prin vopsirea naturală cu plante. Ai prilejul să afli chiar și cîteva din tainele acestei îndeletniciri mult răspîndită în trecut, să vezi cîteva splendide nuanțe de verde, galben, negru, roșu, ob-

ținute prin combinații de diferite plante. Și apoi, cîtă culoare și poezie te întîmpină în săli unde sînt prezentate costumele populare ! Iile, de o varietate uimitoare, unele dintre ele avînd peste 150 de ani vechime. Muzeograful ne spune că fiecare ie este unicat. Și asta pentru că femeile le coseau în nopțile lungi de iarnă, pe ascuns, să nu vadă vecina. Fiecare se vroia cea mai frumoasă la sărbătorile de primăvară, și singura. Iată de ce aceste ii sînt unicat. Nu vei întîlni niciodată două la fel. Aceeași frumusețe și în celelalte elemente de port și podoabă : sumane, mantale, cojoace, bunde. Pomul vieții străjuit de două păsări înflorește adeseori pe cojoace și bunde. Cîte mesaje despre viață și bucuria ei, transmise de strămoși prin aceste costume autentice. Mi-a rămas în minte costumul de tîrgoveț cu o vechime de peste 150 de ani. E una din piesele care m-a convins că trebuie învinse toate tentativele de „înnoire", pentru păstrarea autenticității și originalității.

Aruncăm o privire și în sala uneltelor casnice, confecționate în majoritate din lemn și toată expediția noastră de-a lungul timpului pe o vatră folclorică se încheie, în mod surprinzător, într-un atelier de ceramică, atelier permanent în muzeu, (singurul de acest fel din țară) unde ceramistul **Florin Colibaba**, nepotul vestitului olar Constantin Colibaba duce, cu îngîndurare și mîndrie, pe mai departe un meșteșug transmis din tată în fiu de mai multe generații.

MARIANA PĂNDARU

Apa vie a sufletului

Dimineață ireală de septembrie, cu gene subțiri de argint coborîte peste livezile de meri ale Bunești, și, deopotrivă, peste o superbă centură de iazuri, Șomuz, în care s-a adunat tot albastrul cerului și al anotimpului. Și apoi, minunată ca o poveste, Nada Florilor, luminînd intrarea în **Fălticeni**, unul din cele mai frumoase orașe pe care le-am văzut vreodată. Străzi curate ca lacrima, spații largi, sărutate pe fiecare centimetru pătrat de flori, clădiri impunătoare peste care nu obosești niciodată zăbovind îndelung cu privirea. Rareori s-a reușit strîngerea laolaltă, în același spațiu, a atîtor frumuseți. Totul aici, în orice colț al orașului te-ai afla, la intrarea dinspre Suceava, unde te întîmpină, după cîteva minute de mers, statuia în bronz a lui Mihail Sadoveanu, lucrare monumentală a maestrului **Ion Irimescu**, ori, să zicem, pe vestita stradă a Rădășenilor, respiră un tulburător aer de blîndețe, de molcomă tandrețe moldovenească. Înțelegi, astfel, parcă mai bine, în întreaga lor semnificație, cuvintele Ceahlăului literaturii noastre naționale, rostite în vechea vatră de cultură românească, atît de apropiată inimii lui : „La Fălticeni am beut apa vie a sufletului nostru românesc pe care n-am uitat-o nici pînă azi, în ea se va răsfrînge pînă la moarte toată taina sufletului meu...".

Întîlnirea cu primarul Fălticenilor, **Costică Arteni**, aflat în această funcție de 11 ani, este mai mult decît o sărbătoare : este bucurie deplină, acea bucurie pe care numai cunoașterea unui om deosebit ți-o poate provoca. Născut în Bogdan Vodă, la vîrsta de 16 ani, imediat după război, descinde în Fălticeni. Muncitor forestier la origine, „om din creierul munților", cum îi place să se numească, el își va zidi destinul în aceeași lumină din care se va întrupa noul oraș Fălticeni. Povestind biografia sa și, deopotrivă, a așezării, chipul său se destinde, ochii se umplu de nostalgie și de culori vii. „Trebuie să vă spun că aici, la noi, se îmbrățișează ca două ape într-un singur rîu, două orașe : unul vechi, patriarhal, și altul nou, cu o dezvoltare multilaterală în anii de după Congresul al IX-lea, îndeosebi în ultimul deceniu. E sugestiv că în oraș există 100 de case purtînd plăcute care consemnează trecerea acestor personalități prin dulcele tîrg moldovenesc".

Aveam, de altminteri, să ne convingem de afirmațiile gazdei noastre în orele următoare, vizitînd **Galeria oamenilor de seamă**, semnificativă unitate muzeală. Am poposit apoi îndelung, la **Casa memorială Mihail Sadoveanu**, unde sînt înfățișate, într-o bogată colecție, documente literare de primă importanță referitoare la viața și opera neîntrecutului romancier și povestitor, marele prozator scriind la Fălticeni nu mai puțin de 18 cărți.

Și, nu în ultimul rînd, să amintim aici și această „perlă" a Fălticenilor de azi, **Colecția de artă Ion Irimescu**, cuprinzînd 441 de lucrări de sculptură, desene, studii și schițe, despre care marele artist, acum în vîrstă de 84 de ani, scria : „În semn de omagiu și recunoștință am dăruit, cu multă bucurie și afecțiune sufletească, o parte din strădaniile mele creatoare orașului Fălticeni, de care mă simt legat prin firul nostalgic al amintirilor, ce permanent însoresc cu raza lor anii frumoși din îndepărtatele timpuri, cînd eram la început de viață și învățătură".

Primarului Costică Arteni îi place să vorbească, cu aceeași pasiune, și despre Fălticeniul modern de acum, aflat în plină dezvoltare social-economică : „În 1976, pentru a nu ne întoarce prea departe în timp, orașul avea o producție industrială de 620 milioane lei, azi valoarea acesteia se ridică la 3,5 miliarde lei, atunci spațiul comercial era de 12 000 metri pătrați, azi depășește 30 000 metri pătrați, numărul apartamentelor era de 900, în prezent se înregistrează peste 7 000. Am construit aici, în ultimii ani, o unitate a industriei chimice, fabrici de mobilă, de amidon și glucoză, o țesătorie și alte unități economice, în ultimul deceniu alocîndu-se pentru dezvoltare 4,5 miliarde lei. Pentru «a citi» însă adevărata istorie a orașului, trebuie neapărat să priviți chipul său de azi, zidit în piatră și marmură. Citiți-le locuitorilor lui în ochi bucuria și ascultați-le bătăile inimii. Ei au făcut totul aici, pentru fii și pentru nepoții lor".

NICOLAE ȚONE

Ghid de suflet

Închipuiți-vă o casă frumoasă avînd brîul de lemn al cerdacului îmbrăcat de jur împrejur în glastre cu muscate roșii... iat învîrte de zor roata fîntînii; un bătrîn vorbește despre nepotul care „așteaptă să răsară soarele"...

E vreme de început de toamnă și trebuie păsit cu grijă spre inima omului... Aparatul de fotografiat nu trebuie să piardă nici-o imagine. E atît de frumos încît nu poți să nu te gîndești cu durere la cei cărora ca un blestem al sorții nu le este plăcută călătoria !... E locul în care istoria se uită la noi cu priviri de urias, ca domnitorul ei cel Mare — Ștefan, în care vorba se rostește în grai dulce moldovenesc: „bună ziua, cum vă simțiți la noi?"... Este aici o lumină pe care și-au aprins-o oamenii în suflet și cine mai poate s-o stingă vreodată ?

Pagina de viață a unui oraș din Moldova, cum este **Rădăuți**, nu se poate întoarce decît în gînd pios. Un tînăr cu ochi albaștri limpezi, cu vorbă domoală, **Ștefan Filip**, secretarul U.T.C. al orașului, pășește alături de noi (un grup de tineri scriitori aflați în documentare) pe poarta Întreprinderii de scule, subansamble și accesorii, aparținînd Centralei Industriale de Mecanică Fină — București.

Este ora la care oamenii în salopete albastre își fac datoria, unii avînd cîte o cută între sprîncene, alții cu zîmbetul pe buze, dar toți tineri... Antrenați în procesul creației, o parte din ei și-au constituit un cerc, iar creațiile lor au fost premiate la faza pe întreprindere, oraș pînă la cea județeană.

„Robotrailer pentru transport interfazic automat al produselor, asistat de microcalculator", lucrare ai cărei autori sînt **Mitea Efrimov** și **Ion Nistor**, a obținut locul I la toate cele trei faze, asigurînd o economie relativă de 25 la sută prin eliminarea de timpi neproductivi și demonstrîndu-și astfel eficiența valorică. Tînărul președinte al cercului de creație, ing. **Vasile Haures**, el însuși autorul unei lucrări premiate, un „Aparat de teledetecție termică", ne vorbește despre aceeași eficiență a lui obținută prin mărirea vitezei de depistare a unor defecte (pierderi de căldură) la produse termice, eliminînd consumul de termocuplu cu 50 la sută.

Mă gîndesc la oamenii aceștia preocupați de lucruri mari, care probabil își rup din orele libere, aplecîndu-se cu pricepere și dăruire asupra unor taine, deslușindu-le înțelesul și puterea. Aceeași sete de lucruri mari l-a determinat probabil și pe **Coste Ștefan**, secretarul comitetului U.T.C. al întreprinderii (deciteva zile tată al unui băiețel : Dan Alexandru) să urmeze Facultatea de Drept la Iași, la care este student în anul IV, cursul fără frecventă. Nu-mi este greu să mă apropii de gîndurile acestui tînăr, pentru că, fire deschisă, el își destăinuie dragostea pentru semeni, ca viitor slujitor al adevărului, convins fiind că toți cei din jurul lui trebuie să facă tot ce le stă în putință ca oameni. „Oriunde mergi în țară nu găsești oameni ca în Bucovina" se mindrește el. „Oameni buni la suflet, care își dau și haina de pe dînșii dacă străinul este om"... Și el crede în dăruirea omului. Poate că această dăruire se trage din rădăcini puternice, prinse în pămîntul străbun, în tot ce-i stătea românului la inimă. La bine ori la rău, Bucovina și-a păstrat fruntea sus iar bucovinenii ceva mîndru în privire. Ceva mîndru și bun.

Curați la suflet și gospodari, ca primul gospodar de frunte Rada al Uții care a dat numele orașului, pe vremea aceea mic tîrgușor. Oameni de inimă bună sînt locuitorii de aici și nu degeaba au primit ei ca o tradiție, de două ori, Ordinul Muncii clasa I pentru „Cel mai frumos și curat oraș".

„Oamenii s-au crescut în oraș și în întreprinderea noastră" mai adaugă **Ion Ionașcu**, șeful secției scule. El poartă parcă grija celor 60 de studenți ce pleacă la facultate la Suceava, după orele de program cu autobuzul special al întreprinderii. Și cîte alte griji o mai fi purtînd...

Se pare că și **Elena Pislaru** își „crește" aici cei 21 de ani ca muncitoare rectificatoare. Ea este cîștigătoarea concursului „Tinerețe, Muncă, Frumusețe", iar după orele de program, președinta unui consiliu de tinere fete la oraș consiliu ce dezbate probleme de familie, juridice, moral-cetățenești.

Case de oameni, nume de oameni, închipuiți-vă priviri și mîini strînse la plecare, cu urări de bună revedere...

FLORICA MARIN

Copiii Bucovinei în portul străbunilor (stînga). La Putna, flori pentru Mihai Eminescu din partea celei mai tinere generații de scriitori români (dreapta)

De la lume adunate și iarăși la lume date

Linguri blazoane, linguri pentru ceremonii ori evenimente anume.

linguri de stină și linguri împărătești, filigranate, cu dantelărie de gotic venețian, sculptate, pirogravate, încrustate, cu aripioare, cu gâvanul de-a curmezișul cozii, cu coada pe cant, cu două cozi, cu furculiță ori cuțit.

linguri cu verigi și linguri foarfecă.

linguri pentru bărbați ale căror neveste sînt cicălitoare, cu clopoței adică și din care un turist italian a comandat unui meșter lingurar o mostră cu o sută de clopoței.

linguri pentru calici prevăzute cu orificii, linguri pentru nesătui cu gâvane duble.

linguri cu motive astrale, florale, etnografice, animaliere și geometrice.

linguri cu tilc, linguri antropomorfe, poreclite în fel și chip : gheboasele, ponsatele, îngurguțatele, scrijelatele ;

plăsmuite din butuc de vie, din pietrosul lemn de tisă, ale cărui rădăcini și frunze au inveninat mioarele purtate prin răcoarea codrilor bucovineni, din esențe exotice ori din coajă de fructe.

linguri din care a ospătat Sadoveanu ori Kogălniceanu, ori nu știu care domn,

linguri istorice, linguri artă, linguri viață.

Rodul unei pasiuni monumentale de care se leagă decenii de căutare, selecție, clasificare a profesorului Ion Țugui și pe care distinsa soție, Elisabeta Țugui, singură acum, îi mărturisește printr-o distinsă amabilitate, generațiilor actuale.

Pe una din cele 4 500 de exponate, o inscripție : „Sărutul trece, lingura rămîne". Vizita s-a petrecut la Colecția de linguri din Cimpulung Moldovenesc, Bucovina.

DORIN MĂRAN

Dulce Bucovină !

Din Chelnița sufletului meu la Suceava, cale de-o noapte, acceleratul gonește ca un armăsar viforos. Șarpele de oțel se freacă de întuneric precum riul de maluri. Rare-s gările în care locomotiva își trage suflarea. Ca melcii trec orele.

...Vatra Dornei. Cimpulung Moldovenesc. Gura Humorului. Iițcani. Noaptea se împuținează ca fluturele opaițului cînd untdelemnu-i puțin. Abur de lapte — lumina tulbură obrazul ferestrei. Bună dimineața Bucovină ! Drumul spre tine e sărbătoarea albastră a sufletului. E dulcea răcoare a pinzei măicuții întinsă în iarba copilăriei. Început de septembrie. Toamnă cu sprîncene lungi. Soarele urcă spre cumpăna zilei. Cale cît să poți legăna pruncul de-o zi la umbra salciei tinere. Urcăm cărări scrise de umbra lăstunii prin mătasea otrăvurilor fragede. Munții de cartofi îmbujorați ca obrajii fecioarelor. Faitoane încărcate cu varză gem încheieturile roților. Sub călcătura de plumb a copitei ignește pămîntul. În curtea ctitoriei lui Petru Rareș de la Baia îl cunoaștem pe Ion Diaconiței. Întrebat de vîrstă, dumnealui ne răspunde cu fața luminată de seninătatea unui zîmbet : „umăr în umăr cu nouăzeci". Are prunci mulți. Toți cu rosturi alese. Nepotul cel mic a terminat liceul, iar acum așteaptă „să-i răsară și lui soarele". Dintre feciori, pe mezin „l-a uitat la coasă" pentru a avea un sprijin la bătrînețe. Cînd vei fi dumneata bătrîn bade Ion ? Plecăm luîndu-i amintirea cu noi și așezînd-o în fereastra sufletului. Te sărut cu sfială, Măria Ta Omule, pe umărul celor nouăzeci de ani, pentru că ești înțelept și martor al istoriei de la 1907 pînă azi.

Ca apa zilele trec. Rămîn numai faptele. În clopotnița Putnei, Buga a căzut în genunchi de uimire. Îi curse peste piept fulger strîmb ca șarpele cu ochii tulburați de venin. O, Bucovină ! Întunericul mușcă din fagurul zilei. Paltinul tocii bate ciuntit. Inima harnică închipuie drumuri care nu se împiedică de gîngavele foișoare de fum. Mușcata hohotește-n fereastră. Roșie, roșie. Brîndușa pășește din mugur pe colinele lunii. De la Suceviță, ca un alpinist, drumul se cațără de coastele muntelui. Motorul toarce. Nea Ionică șoferul îl mîngîie și-l îndeamnă motivîndu-i slabele puteri prin anii mulți de cînd aleargă dînsul purtîndu-l în șa. De la Palma coborîm spre Ciumîrna. Cerul sprijinit pe umerii munților rămîne tot mai sus, tot mai sus. Iarba hohotește pe oțelul coaselor iuți. Cîrezile legănătoare coboară spre vetrele satelor. Ca mirii, mesteceni. Brazii semeți. Privelești de vis. Ochiul se bucură. Sufletul se umple de frumusețe și pace. În bucla unei serpentine, doi prunci ne fac semne insistente. Oprim. Au găletuțe de plastic pline cu zmeură. Toader și Dragomir. Trupurile lor puține sînt sleite de puteri. Nu-i ușor să bați munții cu talpa spre locurile unde zmeura crește. Cumpărăm mai mult decît ne trebuie. String banii în mînuțele lor muncite. Sînt fericiți. Urși sînt ? Sînt ! Nu vă e frică ? Cui nu-i e frică ? Cu banii ce faceți ? Îi dăm la părinți să ne cumpere cele de trebuință pentru școală. Noaptea coboară ca o apă. Trenul mă duce spre casă. Într-o dulce legănare a amintirilor mi-i închipui pe Toader și pe Dragomir dormind și visînd cărți noi și poieni cu zmeură coaptă.

VASILE MORAR

Cinci minute cu

Wanda Sachelarie Vladimirescu

— Pictura dv. propune insistent un limbaj deosebit, un text, o mișcare în cerc, precum al unei poezii. Vorbiți-mi despre arta dv., despre dv. S-a impus greu acest stil artistic ?, această „necuminţenie" ?.

— Cînd sînt cu pensula în mînă și în fața pînzei albe crezul artistic format pentru a corespunde unei viziuni se spulberă. Lupta cu albul pînzei se face fără idei preconcepute. Procesul creației nu poate fi ghidat apriori și astfel, de multe ori, ceea ce rezultă nu mai corespunde intenției inițiale. De aceea nu am fost niciodată o bună ilustratoare de carte. Poate, lucrările își așteaptă posibile texte. Nu știu dacă s-a impus greu stilul meu artistic, nu știu nici măcar dacă s-a impus. Imposibilitatea de a ajunge ușor la ceea ce am gîndit și dorit, face ca rezultatul să fie mai greu de asimilat pentru privitor

— Oricît ne-ar interesa din alte motive o operă, centrul ei cred că rămîne, însă, simbolul. Cum a acționat asupra dv. propria creație ?

— Asupra mea arta care o fac are o influență ambiguă în sensul că pe lîngă satisfacții — de cele mai multe ori — inconsecvențele dintre ceea ce vreau și ceea ce pot îmi dau o stare de neliniște. Această neliniște cred că este resimțită și de privitor : mesajul lucrării nefiind precis privitorul își poate apropia simbolul pe care îl dorește.

— La 22 de ani studiați cu Jan Darna la Academia Grande Chaumière din Paris. M-ar interesa această perioadă a vieții dv. Cine erați la vîrsta respectivă ?

— La 22 de ani eram avidă de studiu, căutam să aplic ceea ce era nou, să înțeleg cît mai just, era un efort mare — de multe ori mă simțeam depășită. Am învățat să văd dincolo de model, nu conturul exterior al formei, ci fuga interioară a luminii, nu partea anecdotică a subiectului ci sensul lui. Dar cine eram atunci ? Nu știu. Cineva relatează această stare — imposibilitatea de a-ți retrăi trecutul este ca o poveste spusă de altcineva.

— Ați avut maeștri ?

— Am avut maeștri care m-au învățat. Fr. Storck rigoarea desenului în anul întîi de Academie, S. Luca disciplina gravorului și J. Steriade subtilitatea și muzicalitatea picturii. Poate că ceva din ce am învățat mi-a mai rămas și acum, dar cum am mai spus cînd lucrez uit totul.

— De unde vine atîta și atîta mișcare (ca o lacrimă încremenită ?), această superbă evadare în fantastic ?

— Mișcarea ca o lacrimă încremenită sună întrebarea. E dorința de a reda mișcarea cît mai puțin declamatoriu și ostentativ — mișcare în spațiu închisă în două dimensiuni — dar în același timp mișcare agravată, acută care o face să intre în fantastic. Dostoievski spune : „realitatea depășește fantezia, dar și realitatea este depășită de ochiul poetului — altul nici nu observă nimic". Acest gînd se poate aplica și picturii, ochiul pictorului arată privitorului ceea ce există, dar nu sesizează singur.

— De care pictori români vă simțiți apropiată ?

— De cei pe care simt că nu pot să-i ajung. Admir geometrizarea deformată și nobletea Venețiilor lui Petrașcu, neegalate, liniștea lui Pallady, marea spiritualitate a multor colegi contemporani cu **mine.**

— Ce vă inspiră cu adevărat ?

— Momentele fugitive desprinse din viață. Un copil care aleargă, un grup de oameni care apar succesiv pe o stradă înclinată, un spectacol.

— Cum arată în cazul dv. relația viața personală — act creator ?

— Lucrările sînt în general reacții contrare stărilor în care au fost create. În momentele de deprimare apar lucruri neașteptate contrare stării în care mă aflam ; relația între lucrare și faptele vieții este în aparență opusă, ca o reacție ascunsă, ca o apărare subconștientă.

— Ce impresie vă creează interferența dintre arta secolului nostru și arta clasică ?

— Nu pot judeca arta secolului meu, trăiesc în ea și prezentul nu poate fi judecat. Sîntem subiectivi. Văzute în mare, diferențele par enorme între curentele epocii noastre, dar probabil vor părea la fel de omogene în viitor, pe cît de omogenă ne pare nouă, azi, arta clasică.

— Spuneți undeva un mare adevăr : în artă spiritul nu subiectul caracterizează o epocă. Vă rog continuați această idee...

— Dau exemplul bluzei românești pictată de Matisse. Este o pictură esențialmente franțuzească, subiectul nu are puterea de a caracteriza nici epoca, nici spiritul nației. Cine știe să citească o pictură va găsi oricînd acel specific românesc care există în pictura noastră indiferent de tema tratată. O Veneție de Petrașcu, o compoziție de Tuculescu în orice context s-ar afla, sînt românești. Ar fi interesant de confruntat un același subiect văzut de ochiul diferitelor nații. S-ar vedea foarte net ce puțin contează subiectul și ce rol imens are limbajul pictural în redarea caracteristicilor unui popor.

— De ce anume credeți că ține tradiția în pictură ?

— Tradiția este tocmai acel bagaj în magazinat, nu este nevoie să fim ostentativi, să facem caz de acest bagaj, el există, sînt generațiile trecute pe care le purtăm în noi. Chiar dacă am vrea să fim altceva, nu se poate, nu te poți lepăda de acumularea unor secole din urma ta. Acest bagaj — tradiția — evoluează, adaugă, dar există. El ne dă personalitatea, ne face să existăm ca indivizi. Pictura se hrănește din acest bagaj care o ajută să poată asimila tot ce este nou.

— Dincolo de talent, de ce mai depinde evoluția unui artist ?

— De perseverență, de cultură nu numai în domeniul respectiv, deci de o cultură generală care formează sufletul, îl hrănește și îl innobilează; pictura bună implică o noblețe sufletească. Vulgaritatea se răsfrînge acut asupra picturii, artei. Apoi e nevoie de spirit de observație și de o permanentă disponibilitate în fața vieții.

— În afara picturii ce altceva mai sînteți atrasă să faceți ?

— Multe sînt frumusețile care mă fascinează, fericirea de-a asculta muzică, de a citi, apoi grădinăritul (veche pasiune) cu munca fizică pe care o implică, dar și acel „farniente", ca o binefacere după orele de frămîntare, ore în care trebuie să creezi, să dai din ceea ce te înconjoară, acel ceva peste care un ochi obișnuit trece fără să vadă. Omul nu este în stare să inventeze nimic altceva decît ce există în natură, dar din elementele existente probabilitățile de a combina sînt infinite. În general aplici ce ai învățat, dar un creator dă tot timpul ceva în plus, ceva care îi aparține și îl consumă.

Interviu de IOAN VIERU

Suceava

Cronica muzicală

Evocare enesciană *)

Tescani : dealuri ce unduiesc sub holde și păduri, înmiresmate acum, toamna, de aromele roadelor ce apleacă la pămînt crengile livezilor ; un peisaj al liniștii și contemplației în care susurul Tazlăului argintat de razele lunii rostește molcom o melopee a continuității, a dăruirii. Se dezvăluie aici un spațiu în care istoria și cultura vorbesc prin vestigii și fapte, prin nume de oameni și opere pe care timpul le-a dăltuit pe frontispiciul Moldovei, al întregii națiuni române, ecourile acestora depășind adesea cu mult hotarele țării.

Dar cînd pășești astăzi pe meleagurile ce au reunit decenii de-a rîndul atîtea personalități ale spiritualității noastre, liniștea, „pacea" proprie acestor locuri te înconjoară prin acorduri muzicale, căci parcul acestui lăcaș muzeal și de creație aparține nu numai „muzicii naturii" ci și celei scrise de obicei cu majuscule. „Marea muzică" răsună aici în permanentă prin efluviile baroce, clasice, romantice sau modern încrustate pe disc sau pe bandă magnetică ; dar la Tescani, Muzica „trăiește", căci efigia marilor săi reprezentanți — în centrul căreia se detașează profilul enescian — este păstrată mereu vie.

Un omagiu adus muzicii, autenticilor săi slujitori este marcat aici an de an printr-o manifestare aflată deja la cea de-a VIII-a sa ediție : **Enescu — Orfeul moldav,** inițiativă de frumoasă vocație, care s-a străduit să reflecte în acest prag de toamnă o amplă diversitate muzicală.

A căuta și, mai ales, a găsi conexiuni între „Lirica vocală enesciană și jazz" par să fie (chiar și după auditia primului concert de la Tescani, care a arborat acest generic !) chestiuni de factură speculativă : două entități artistice, stilistice alăturate prin hazardul imprejurărilor. Recitalul vocal cameral — acompaniat cu profesionalism și discreție de Inna Oncescu și Silvia Savu — a reamintit (între aceste ziduri care au găzduit cîndva momente de excepție, în care Enescu a plămădit și a prezentat pagini din monumentalul său **Oedip**) universul sonor al unor partituri de largă circulație, cum sînt **Cîntecele pe versuri de Clement Marot.** Acestea, tălmăcite cu o veritabilă cultură stilistică de soprana Georgeta Stoleriu, declamate cu o vădită inclinație spre contururile statuare (nu tocmai în spiritul lucrărilor !) de către basul Viorel Ciurdea, rostite cu o voce voalată și într-o manieră cam prea afectată de către tenorul Cristian Mihăilescu, sau cele trei miniaturi op. 4, „vibrate" cu sensibilitate de mezzosoprana Ruxandra Donose. Dar același program a adus la lumină și creații timpurii, invăluite în parfumul inéditului : **Cîntecul Indian** (restituit de Georgeta Stoleriu) și **Walgesang** — a cărui partitură corală a fost oferită de cvartetul celor patru soliști. Recital bine închegat în sine, partea a II-a a serii, rezervată jazz-ului, s-a caracterizat prin frumoase evoluții instrumentale, prin rigoarea de buni profesioniști a grupului **Opus 4,** avîndu-l alături pe saxofonistul Dan Mindrilă, ce a atacat în egală măsură teme de amplă rezonanță ale genului, ca și altele cu o pronunțată nuanță autohtonă semnate de doi dintre membrii formației : Mircea Tiberian și Nicolae Simion — de această dată cu o subliniată pregnanță a inspirației.

Trio-ul **Syrinx** și omniprezentul muzician al acestor luni estivale — Aurelian Octav Popa, în două ipostaze clar diferențiate : primii ilustrînd patina siguranței și preciziei, dar și cea a mobilității dialogului expresiv în opusuri îndelung aprofundate (**Suita** de Telemann și **Concertino** de Viorel Munteanu) iar cel de-al doilea într-o nouă etapă de lucru a colaborării sale cu pianista Cristina Stănescu în partituri de Weber, Brahms și Poulenc.

Ultimul concert al manifestării a urmărit reliefarea altor coordonate ale evocării personalității enesciene prin programul susținut de Orchestra simfonică din Bacău condusă de Ovidiu Bălan, prin sonoritățile de larg suflu elegiac ale **Baladei** dar și prin înscrierea pe afiș a numelor lui Johann Sebastian Bach și Wolfgang Amadeus Mozart — dimensiuni de referință ale biografiei interpretative enesciene, ca și prin portretele de temeinică și viguroasă ținută a tălmăcirii ale celor doi foarte tineri violoniști — sugestivă rememorare a măiestriei recunoscute a copilului Enescu. În **Concertul în Mi major** de Bach, cei aproape unsprezece ani ai lui Alexandru Tomescu au fost dezmințiți prin acuratețea și echilibrul susținerii, învăluite într-o evidentă bucurie de a cînta, de a dărui publicului acea puritate și plenitudinea interioară a muzicii ; la paisprezece ani, Dan Claudiu Vornicelu se află în plină ascensiune a formei sale artistice, relevîndu-se acum în **Concertul nr. 5** de Mozart, prin intuiția sa muzicală și căldura expresivă. Încheind sub semnul perenității marilor genii, colectivul băcăuan, sub bagheta lui Ovidiu Bălan, a creionat în sonorități atent elaborate acel „zîmbet printre lacrimi" al **Simfoniei în mi minor nr. 40** de Mozart.

ANCA IOANA ANDRIESCU

*) **Enescu — Orfeul moldav** — ediția a VIII-a, organizată la Tescani de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Bacău, Comitetul Județean Bacău al U.T.C., Orchestra simfonică din Bacău și Colegiul Criticilor Muzicali din cadrul A.T.M., 4, 5, 6 septembrie 1987.

DRAGOȘ PĂTRAȘCU : „Geneză"

Blitz

O revistă rarisimă: Amicii culturii

În urmă cu o jumătate de secol a apărut la Craiova o publicație minusculă, semnificaitv intitulată, **Amicii culturii. Revistă literară—științifică—artistică.** Unicul număr se imprimă în Tipografia „Națională" P. I. Gavrilescu, în luna decembrie 1927. Directorul acestei foarte juvenile reviste e poetul și eseistul **Aurel Chirescu** (n. 1911), pe atunci elev al Colegiului Național. Dintru început ni se comunică următoarele : **această revistă, lipsită de pretențiunea infumurată că umple un gol în marea literatură românească, este un modest organ literar, sortit să afirme unele talente în formațiune, talente care ar rămîne altfel în umbră, din lipsă de organe de publicitate potrivite cu lucrările lor.** Această afirmație ce aparține poetului Aurel Chirescu justifică, pe deplin, apariția și rostul revistei. Dintre cei care au colaborat în paginile acestei publicații, istoria literară reține numai numele lui Aurel Chirescu. De fapt aici a și debutat cu poezia **Vis pierdut / Înghețată iubirea cu grai de sibilă / — Țesută pe sîni de copilă — / Înghețată speranța și-i gata să moară / — Furată din ochi de fecioară. / Iubire țesută ca argintul de lună / Pe-o noapte cu crini în cunună ; / Speranță sădită de primul sărut / În ochi de fecioară, ca scut... / Își rupe iubirea argintul de ițe, / Se-ntunecă dalbe cosițe ; / Se zbate sărutul pe două narcise / Și moare sub pleoapele-nchise.** Numele celorlalți colaboratori nu spun astăzi absolut nimic. Cea mai mare parte a revistei e scrisă de Aurel Chirescu. Există o pagină a jocurilor, o alta a epigramelor, precum și una destinată curiozităților și obiceiurilor. Revista e astăzi o raritate bibliofilică. După investigațiile mele, am constatat că nu există în nici o bibliotecă publică din România. Aurel Chirescu posedă un singur exemplar. Bine ar face dacă l-ar dărui Bibliotecii Academiei. Din acest motiv sau poate și din altele, întîia revistă condusă de Aurel Ciurescu nu figurează în cartea lui Tudor Opriș — **Reviste literare ale elevilor 1834—1974.** Istoria presei școlare românești. [București], Editura Didactică și Pedagogică, 1977 ; nici în cea a lui Florea Firan — **Presa literară craioveană 1838—1975).** Craiova, Srisul Românesc, 1976 și nici în cea a lui Tudor Nedelcea și Marcel Ciorcan — **Publicațiile periodice din Oltenia. (Ziare, gazete, reviste), 1838—1976, Catalog.** Craiova, [Întreprinderea Poligrafică Oltenia], 1976.

Se impune în stadiul actual al cercetărilor de istorie literară o colaborare cît mai temeinică între toți factorii implicați. Scriitorii și mai ales familiile scriitorilor să nu se jeneze de începuturile lor sau de seismele din biografia și opera lor. Timpul, oricum, **validează** sau **invalidează.**

NICOLAE SCURTU

Galeria tinerilor creatori

Dragoş Pătraşcu

Fişă biografică

Născut la Floreşti (Vaslui) — 1954. Absolvent al Facultăţii de arte plastice din Iaşi — 1979. Profesor la Casa pionierilor şi şoimilor patriei din Iaşi. Participă din 1979 în mod constant la toate expoziţiile de grup ale Filialei U.A.P.-Iaşi, la Saloanele republicane de grafică, la republicanele tineretului; selecţionat în expoziţiile de artă plastică românească de peste hotare. Laureat cu Premiul I la Festivalul Naţional „Cîntarea României" — ediţia 1979. Premiul revistei „Cronica" pe 1986 şi Premiul micilor cititori pentru volumul „Întîmplări de necrezut" de Ada Teodorescu,. Lucrează în creion, laviu, tuş, iar de curînd a început o suită de gravuri în linoleum. Autor al unor frumoase prezentări grafice de carte (coperţi şi ilustraţii) pentru volume de Ada Teodorescu, Cătălin Bordeianu, Nicolae Ţatomir, Paul Balahor, Val. Gheorghiu, Barnett.

Pe **Dragoş Pătraşcu** l-am remarcat mai de mult prin lucrările sale, cîte una-două, expuse în cadrul unor mari expoziţii colective, şi, a remarca un autor dintr-un noian, din care fireşte unii sînt buni şi foarte buni, e, deja, mult. Am aflat apoi, că este un autor foarte tînăr, produs al şcolii ieşene de arte plastice, pentru ca, la expoziţia Filialei U.A.P.-Iaşi din Bucureşti, (Sala Dalles — 1985) să am revelaţia unui talent pur şi simplu de excepţie, asupra căruia nu mai putea cădea nici o geană de îndoială. Atunci, poate în contextul unor personalităţi de frunte ale vieţii artistice ieşene, succesul lui mi s-a părut cu atît mai eclatant, şi-mi revine în memoria vizuală dublată de admiraţia pe care memoria afectivă a fixat-o mai bine, felul în care lucrările sale (şi nu puţine, cît o mică expoziţie personală) se constituiau ca una dintre cele mai frumoase, mai calme, mai moderne şi mai fără ostentaţie demonstraţii de ce înseamnă un meşter la început de drum.

În jurul său părerile au fost unanim favorabile şi, alături de încă alţi cîţiva tineri graficieni (Gabriel Brojboiu şi Dan Perjovschi) a făcut să se simtă atunci aripa de vînt ce avea să se abată cu suflul ei înnoitor peste un domeniu în care se instaurase întîi şi-ntîi tradiţia.

M-a surprins apoi, în anii din urmă, cînd am avut prilejul să-i revăd lucrările — mereu altele, mereu inedite ca puls, ca intenţie, ca realizare — varietatea expresiilor detaşate pînă la cea mai fină nuanţă, detaliu însuşi analizat pînă la cel mai mic aspect, inepuizabila sa fantezie narativă, literară slujită de un singur mijloc de exprimare plastică — grafica în alb/negru realizată în creion. Întoarcerea la desenul de tip clasic, la minuţia renascentistă avea să-mi fie relevată în atelier de lucrările strînse în mape datînd din diferite perioade reprezentînd studii după Rembrandt, Düner, Picasso ş.a.

Schiţe făcute cu o răbdătoare temeinicie, cu aplecare spre resursele interioare ale capodoperei pe care o reiua, cu nesaţul, descoperirilor permanente.

Crescînd nu în umbra capodoperei ci interogînd-o scurt şi categoric, fără smereli şi plecăciuni şi nici măcar minat de acel orgoliu lăuntric găunos, flatant, că poate să lucreze ca ei, maeştrii. Un dialog modern, ca un fel de pedagogie şi lucid apel la tehnica şi secretele ei. Dorinţa de a se perfecţiona, de a se desăvîrşi prin lucru zilnic, prin exerciţiu, prin şlefuire, prin acumulare de cunoştinţe dimpreună cu o tenacitate mai des întîlnită şi mai proprie unui cercetător ştiinţific decît unui cercetător prin artă conturează încă una dintre laturile personalităţii sale artistice fără egocentrism.

Imaginile croite de Dragoş Pătraşcu sînt în primul rînd sugestia unei scene, a unei reprezentaţii în care gestul cotidian al vieţii banale, gestul plin de mister al unui comportament cu incifrări simbolice, gestul elegant, crispat, categoric sau ambiguu al unei stări de spirit, chipurile unor oameni care n-au fost dar pot să fie, întîmplări aparent posibile, întîmplări posibile doar în registru fantastic, sau onirice, toate la un loc se perindă într-un spaţiu regizat scenografic. O anume logică aparentă domneşte în multe dintre complicatele sale desene, pentru a face loc, cu timpul, după o mai îndelungată observare şi pricepere a lor, unei logici de tipul compulsării realului cu imaginarul şi a onericului cu ironia suprarealistă, infundibulul absurdului şi, în tot acest amestec fără nimic forţat şi fără ca rezultatul să fie un hibrid livresc (ca un fel de roman/tratat de psihiatrie/incantaţie magică la un loc) şi intelectualizant care problematizează pentru a nu fi simplu ci complicat şi complicat pentru a fi interesant.

Suita de desene de o frumuseţe şi o puritate clasică, străbătută de fiori romantici hoffmann-ieni, cu o distanţă şi o benefică înţelepciune a ordinii lucrurilor, adică a firescului, pe care le-am tot văzut de cîţiva ani încoace şi pe care am completat-o cu vraful văzut acum, îmi relevă şi sănătoasa autoritate a tînărului artist care nu se lasă devorat de propriile imagini, nu devine robul propriului său univers imagistic, nu se contemplă narcisist şi în final, steril, nu-şi face din stil o meserie şi din trucuri o profesie. La el totul e ca o calmă şi socratică predare a cunoştinţelor despre lume şi om atingînd, în demersul său, tot ceea ce această lume are mai frumos şi mai adevărat: admiraţia în faţa celor ce sînt pentru că sînt, curiozitate în faţa celor ce nu sînt dar se pot rosti, atenţie în faţa celor ce nu sînt dar se pot auzi, atenţie în faţa celor ce sînt şi se pot privi dar şi a celor ce sînt şi nu se pot vedea ci doar simţi ori intui, dar şi respectul faţă de măreţia omului, admiraţia pentru forţa şi capacitatea lui creatoare. Departe de a fi unilateral, Dragoş Pătraşcu este un tînăr artist (care nu va mai fi în curînd tînăr ci matur şi ne vom baza pe el ca pe o nădejde a artei noastre plastice) ce ştie să se lase dus în voia valului de lirism, de candoarea de uimire dar şi de temeinică înţelepciune şi echilibru interior, de curiozitate dar şi de forţa de a stăpîni efluviile simţirii şi datele cunoaşterii raţionale, acţionînd, în dialogul său cu lumea, ca un om puternic, ascultînd de ea dar şi punînd ordine sau revelîndu-i nepătrunsele taine printr-un unghi de vedere nou. Ca un poet şi ca un filosof (în sensul atitudinii) Dragoş Pătraşcu se află printre acei artişti profunzi, gravi, serioşi care nu se ocupă de fleacuri, nu se joacă, nu cochetează cu motivul plastic. La ei totul e rigoare, temei, e responsabilitate şi dorinţă de a da permanenţă imaginilor sale călătoare prin lume, de a le transforma din propuneri de moment în certitudini, de a le modifica statul de opţiuni personale în adevăruri general valabile, de a le împinge din teritoriul propriului crez în cel al conştiinţei colective.

SIMONA VÂRZARU

Zilele filmului din R. P. D. Coreeană

Fotogenia ca un tot modelator *)

„Inima mea visează la fericire ca mugurii sub ploaie", spune un cîntec prin care se comentează starea lirică a eroinei şi avem aici o „stare" edificatoare asupra ambianţei de euforie consonantă cu natura şi în acelaşi timp o grilă tematică şi stilistică proprie cinematografiei din R.P.D. Coreeană. Ca şi povestea, peisajul se încarcă de o materie sentimentală lăsată cînd la îndemîna voioşiei, cînd sub semnul unor interdicţii de varii naturi care, în loc să-i întoarcă pe eroi din drumul lor, le sporeşte o dată în plus voinţa de bine. E aproape imposibil să întîlnim o asemenea „insetare" de fericire a personajelor principale în alte cinematografii — cumva doar filmele indiene pot să insemne o concurenţă seriboasă pentru producţiile de tipul celei comentate. E, de asemenea, uimitor să constaţi cum naraţiunea nu se sinchiseşte de nici o iradiere tematică ori pur şi simplu agitatorică. Maniera sugerează naivitatea puternică a producţiilor de început ale cinematografului, cu deosebirea că aici impresionează tocmai directeţea simplă, nesofisticată a limbajului, încrezător în formula lingvistică a comunicării prin dialog. Cînd condiţia sentimentală, esenţială, devine pesigură ori problematică povestea reeditează drumul personajului spre a-l întări în siguranţa sa benefică, pozitivă, şi ca să dea intenţiei morale o tentă de subiectivitate ultragiată, însă justificată prin coliziunea cu un climat al lenei, formalismului, oportunismului. Tînăra creatoare de modele Min Gen luptă împotriva unei asemenea situaţii de anchilozare — şi o face în cadrul unei „revoluţii vestimentare", cum subliniază filmul — ca şi cum ar purta un adevărat război cu rutina, cu interesele personale, aici intrafamiliale. Nu cu oricine trebuie să se bată faţa pentru a introduce în producţie noile modele de rochii, ci cu chiar sora ei, directoarea întreprinderii, poreclită inspirat „directoarea-uniformă".

Starea **sentimentală** corespunde statutului de exemplaritate al personajului, purtătorul unei semnificaţii sociale şi politice şi al uneia morale, în numele iubirii sincere, împărtăşite, avînd o funcţie de sprijin a acţiunii principale. Într-o lucrare aparţinînd lui Kim Djeund Il **(Cinematograful şi mizanscena,** Editions en Langhues Etrangères, Pyongyang, Coreea, 1987) se subliniază puterea de acţiune sensibilizatoare a filmului comparat cu un articol de fond. Într-adevăr, **Vise şi fantezie** relevă o asemenea capacitate dinamizatoare punînd într-o ecuaţie a sensibilităţii o problemă defel nedigerabilă narativ, cum ar fi aceea a „revoluţiei vestimentare". Regizorul şi scenaristul, deopotrivă cu operatorul şi actorii, demonstrează că se poate trata cinematografic orice materie, totul depizînd de abilitatea dramaturgică şi, nu în ultimul rînd, de structura sentimentală a poveştii.

Cei doi tineri, Min Gen şi şoferul pe o maşină a aprovizionării cantinei de la căminul de fete unde locuieşte creatoarea de modele, se „văd" şi se cunosc tocmai prin intermediul unei schiţe scăpate de la fereastră şi devenite „pretextul" unui dialog dezvoltat de film. Băiatul îşi va face o cămaşă folosind modelul respectiv, îmbrăcîndu-se, aşadar, după o concepţie considerată modernă, atît la nivelul social cît şi în aprecierile conducerii de partid care tocmai intenţionează o asemenea schimbare. O simplă problemă ca aceasta antrenează oameni din diverse categorii, la nivele diferenţiate, într-un proces de omogenizare narativă în slujba succesului sentimental, al relaţiei dintre Min Gen şi Hen Jel, dar şi economic, vizat de conducerea de partid, reprezentată de vicepreşedintele Ive Ir, un bărbat hotărît, cu un discret aer patern şi protector. E în felul de a povesti al filmelor coreene armonizarea detaliilor epice cu cele peisagistice, într-o interferenţă muzicală, subliniată în laitmotive cînd dramatice, cînd lirice, ici-colo pigmentate cu umorul de situaţie ori de caracter.

Comedia participă inspirat la indicarea impasului „vestimentar". Ca să ne convinga de absurditatea uniformizării modelelor, în secvenţa sorbării prilejuite de premierea inovatorilor, se produc mai multe „îmbroilio"-uri ca urmare a confuziei făcute de băieţi în drumul lor către cele trei colege de cameră îmbrăcate la fel. În aer liber, la iarbă verde, filmul zburdă, în nota unei bunedispoziţii generale, evidente mai ales în jocul actorilor la care bucuria devine contagioasă. Este proprie multor personaje participarea entuziastă la acţiune, voinţa de a intra în dialog şi de a se aşeza în serviciul ideii de împrospătare a viziunii asupra producerii confecţiilor. Cînd vor să spună ceva important — fie şi tezist, ceea ce nu constituie un impediment pentru autenticitatea sentimentelor intrate în alertă — personajele întîrzie cu faţa către spectator, filmate în primplanuri gîndite în spiritul unei fotografii retorice. În afara cadrelor fotogenizate la nivelul planurilor restrînse întîlnim cîteva situaţii de fotogenizare a peisajului ori de dramatizare a lui, în relaţie cu evenimentele narative. Cînd Min Gen este pe punctul de a obosi şi a abandona lupta ei, vicepreşedintele de la comitetul regional poartă o convorbire cu fata într-un spaţiu vegetal, acvatic, invadat de lumină blîndă. Par a se situa într-o stampă, iar sugestiile echilibrării prin parametrii de fotografie, cadraj, culoare, distanţă mai mare faţă de aparat sînt întărite de moderaţia epico-dramatică a unui dialog ca de la tată la copilul lui. Nu ştim cum s-a ajuns la noua convorbire, nu se explică, iar elipsa ca atare nici nu-şi caută motivaţii, pe care, la rigoare, spectatorul le-ar putea afla în desfăşurarea de pînă acum a întîmplărilor. Spre a-i aşeza iarăşi într-o relaţie eficientă în plan sentimental, după obstacolele ivite, autorii imaginează reîntîlnirea celor doi pe ploaie, băiatul mergînd în întîmpinarea fetei plecate pe jos, la o distanţă apreciabilă, în căutarea nasturilor. Spre a realiza efectul conclusiv al unui deznodămînd fericit melodia preia, de fapt **reia** povestea din care distilează tonul euforic, de o unicitate somptuoasă.

În acelaşi program al „Zilelor filmului din R.P.D. Coreeană" au mai fost prezentate filmele **Pînă cînd vom fi despărţiţi**, o dramă de familie, povestea unui tată despărţit de fiica lui, care alege să rămînă în patrie, învingîndu-şi durerea, şi **Iubire, iubirea mea**, ecranizare a basmului coreean „Credinţa lui Cehen Hian", o poveste de dragoste în nota bineştiută a unor asemenea naraţiuni.

IOAN LAZĂR

*) **Vise şi fantezie**, regia Rim Cihan Bom.

O carte despre Mozart

Pentru cartea sa despre Mozart, Mihai Rădulescu a ales formula romanului în roman, a naraţiunii desfăşurate oarecum ca în nişte cercuri concentrice. Autorul stăpîneşte, cu destulă siguranţă tehnica panoramării în jurul personajului său principal, care este, de pe orice nivel al povestirii am privi, Wolfgang Amadeus Mozart. Se reuşeşte o certă evocare a unei societăţi, în care muzica (şi într-o oarecare măsură şi muzicianul) este primită cu interes în saloane şi în care teatrul se oferă în bîlciuri, pe scene improvizate, pe butoaie. Se reuşeşte un dialog al acestor două arte, de pe poziţia de infinită superioritate a muzicii, şi, lucru foarte important, ni se redă accederea (deci evoluţia) omului de teatru la (prin) Muzică. De asemenea, modalitatea scrierii îi permite autorului să-şi definească — el însuşi, ca într-o prefaţă, ca în pagini de prolegomene — cartea în cadrul lucrărilor în româneşte despre Mozart, să justifice raportarea scriitorului (şi cititorului) faţă de geniu, să-şi explice unele accente puse pe laturile omului ori creatorului de rarisimă speţă. Lucruri care se constituie în răspunsuri la nevoia omului modern, de documentare, de biografie, de adevăr.

Mozart, şapte zile pentru nemurire îşi propune şi mi se pare că reuşeşte să fie o cale a fiecăruia din noi spre noi înşine şi un efort de autocunoaştere prin cunoaştere. Planurile povestirii: lupta cercetătorului Nucu Misail pentru a cîştiga bunăvoinţa editoarei Mela Didal pentru publicarea unui manuscris vechi despre Mozart (luptă în care, pe lîngă bunăvoinţă, Nucu Misail cucereşte şi iubirea editoarei) şi citirea în doi (cercetător-editoare) a manuscrisului se întrepătrund organic. Frazele cu informaţii documentare ca şi acelea cu justificări ale genului cărţii sună firesc, deloc didacticist.

Ceea ce ne interesează cel mai mult din romanul lui Mihai Rădulescu este personajul lui Mozart, care ne este înfăţişat problematizînd muzica ori descriind el însuşi alţi oameni, mimînd atitudini ale celor despre care povesteşte. Îl vedem, fie conştient de valoarea sa, fie suferind în confruntări cu oameni care nu-i sînt pe măsură. E o adevărată performanţă să-l pui pe geniu să vorbească atît de simplu, atît de natural.

Mihai Rădulescu dă o explicaţie (credibilă) pentru miracolul memoriei auditive a lui Mozart. În construcţia romanului, memoria auditivă devine un punct comun al celor două personaje: Mozart şi Hermann Schultz (autorul manuscrisului despre Mozart). Pe primul, memoria îl ajută să cunoască şi să creeze; pe cel de al doilea, să-şi încropească, prin imitaţie (dacă nu prin furt) un repertoriu; amănunt semnificativ şi necesar în evoluţia sa. În contactul cu Mozart, Hermann Schultz se transformă. Nu atît ca exprimare; el vorbeşte frust, cu imagini rudimentare (la începutul cunoştinţei cu Wolfgang, acesta i se pare **necopt, nedospit)**, cît ca mod de a privi viaţa, de a înţelege arta. El parcurge drumul de la starea de actor ambulant, la starea de creaţie, cînd simte nevoia de a-şi reinventa, în scris, prietenul. Drum cu atît mai fascinant, cu cît e mai plin de îndoieli şi de întrebări. „Dar ce am scris eu? Ce? Absolut nimic! Încere una, încere alta, schiţişoare de caracter, bucăţele de dialog... fragmente, fragmente... (...) Scriitorul este omul care vede legăturile. Aşa cum văd eu ce se leagă într-o piesă scrisă de altul şi ce nu. În felul ăsta ar trebui să văd şi viaţa. Însă, nu văd. Şi, atunci? Atunci?".

În îndoielile şi întrebările lui Schultz, în întreg procesul său de cunoaştere şi autocunoaştere se implică însuşi cititorul. Aceasta şi face lectura acestui roman pasionant.

CLAUDIA DIMIU

Literatura unui mediu muncitoresc

Literatura noastră minerească a început cu poezia populară, asemenea altor mari literaturi ale lumii. A fost în dauna prozei, dar și în folosul ei. Referindu-se la cele mai timpurii exemple de proză minerească, cercetătorii literari citează în primul rînd **legenda, anecdota și pățaniile specifice**, oglindind aspecte esențiale privitoare la tradițiile, truda, aspirațiile și credințele minerilor. Inițial, se pare, scriitorilor le-a fost foarte greu să se elibereze de fascinația exercitată de literatura occidentală, chiar s-au temut de influența acesteia, care ar fi putut să determine puritatea și rafinamentul unei mosteniri cu ramificații adînci în evoluția genului. Aceasta și explică debutul relativ tîrziu al romanului, fără nici o excepție, schița, povestirea și nuvela fiind mai ușor tolerate. Se poate afirma că literatura minerească propriu-zisă și-a făcut simțită prezența, la noi, după 1908. Începînd cu această dată, în revista **„Luceafărul"**, Al. Ciurea — unul dintre primii redactori ai revistei — publică așa-numitele schițe mineresti: **Malvina** (Comoara), **Vilva Băii, Pe Valea Cerbului**, cuprinse ulterior în **Amintiri, schițe și nuvele** (Oraștie, 1911), unul dintre primele volume mineresti de seamă ale literaturii românești, în care combinarea realului cu fantasticul, exemplifică aspectele sociale și sufletesti din viața băieșilor aurari din Apuseni, dezumanizarea adusă de blestemul aurului, tragediile umane, instabilitatea economică și asprimea condițiilor de muncă. Volumul, ca și **Duhul băilor** al lui Ion Agârbiceanu, apărut în 1909, a trecut aproape neobservat. Dar scriitorul care avea să se impună în această literatură, Ion Agârbiceanu — afirmat ca prozator încă din 1904 prin schițele **Hoțul, Căprarul, Cula Mereuț, Mistrețul** — publică povestirea **Fefeleaga** („Luceafărul", 1908), operă de un realism puternic, cu reverberații în romanul de mai tîrziu, **„Arhanghelii"**. Forma și stilul modern al primului roman se detașează de nuvelistica din volumul **Duhul băilor**, de lumea legendelor cu credințe în vîlve și povestiri populare. Agârbiceanu este un scriitor realist și un moralist, demonstrînd într-un tablou aspru și dens, că patima oarbă a îmbogățirii degradează conștiința umană. Alături de el, în deceniile următoare, scriitori români au contribuit la încetățenirea nuvelei și a romanului minerese în literatura română. De un realism crud, al descrierii unor vieți măcinate neomenește, peste acceptiile înțelegerii umane, romanul **Viermii pămîntului** (1933) de Carol Ardeleanu, este o adevărată „frescă" a vieții din România — bîntuită de marea criză economică a anilor 1929—1930. Pentru prima oară conflictul de clasă devine subiect literar, smulgînd masca de pe fața patronilor și arătîndu-i așa cum sînt: lacomi, inumani, fără scrupule, brutali și aroganți. Tragediile muncii și vieții minerului le regăsim și în romanul **Pămîntul era viu** (1966) semnat de Nicolae Jianu, o variantă revizuită a romanului **Izvorul roșu**, publicat în 1956. Mult mai tîrziu, Geo Bogza, socotit printre cei mai talentați reporteri literari, avea să dea literaturii noastre o capodoperă a nuvelisticii românești, prin **Moartea lui Iacob Onisia**, menținîndu-se în realismul dur al unei lumi dure: moartea unui miner, prăbușit de pe funicular, în miez de iarnă, înghețat de frig, sleit de puteri și flămînd. Prin nuvela lui Geo Bogza, facem cunoștință, pentru prima dată, cu lumea celei mai grandioase vetre a mineritului românesc — Valea Jiului —, cititorul rămînînd cu impresia că a vizitat tărîmuri fabuloase, greu de înțeles, pe care nu le mai văzuse. Este prima operă literară, după aproape o sută de ani de la descoperirea cărbunelui de pe Jiuri, plină de poezie, o poezie necintată, izvorîtă din varietate și inedit, din înțelegerea profundă a tragediei omului, a timpului și a spațiului. În accepțiunea cea mai largă pe care o dăm noțiunilor de poezie și tragedie, fără ca eroii săi să fie personaje deosebite, ca la Nicolae Tic, Ion D. Sîrbu, Radu Selejan, de pildă. Se cuvine a fi menționată aici și contribuția lui Nicolae Deleanu, cel care prin romanul **Nedeia din Poiana Miresei** (1955) deschidea un nou capitol în literatura minieră. **„Nedeia din Poiana Miresei** — nota Valeriu Râpeanu — capătă o veridică și emoționantă expresie, rămînînd în istoria romanului românesc contemporan drept o carte ce și-a adus o esențială contribuție la definirea unei epoci de seamă din trecutul poporului nostru". Virgil Birou evocă, în romanul **Lume fără cer** (1935), mediul minerescu din sudul Banatului, angrenînd nu numai atmosfera de muncă și mizeria din sufletele și casele minerilor, ci și cruzimea războiului, transeele schimbate cu galerii și moartea subterană. Primul roman care elogiază munca minerului în condiții sociale noi avea să-l scrie Nicolae Tic, **Ora șase** (E.S.P.L.A., 1960) este rodul unei cunoașteri sirguincioase a fenomenelor vieții. Romanul **Cerbul adevărului** (Ed. Eminescu, 1976 de Radu Selejan) poate fi la fel consemnat ca o reușită. **De ce plînge mama** (1973) de Ion D. Sîrbu, Nicolae Tic cu romanul **Roșu și alb** (1977), ca și Corneliu Rădulescu în **Zidul în care s-a tras cu pușca** (1979), înfățișează tabloul amplu și divers al acestei realități, în toată „complexitatea sa".

Într-un număr din „Gazeta literară", august, 1968, în articolul **Temelia subterană**, Miron Radu Paraschivescu ajungea la concluzia că operele românești inspirate din viața minerilor nu sînt prea numeroase și că, dealtfel, lucrurile se prezintă la fel în întreaga literatură universală, care a dat o singură capodoperă ai cărei eroi sînt numai mineri (**Germinal** de Emile Zola). Fără să infirmăm această constatare, subliniem că, deși romanul s-ar fi căzut să înfățișeze lumea minieră, în complexitatea și în ceea ce are ea mai caracteristic, totuși nuvela pare a fi cea reprezentativă. De la ampla nuvelă **Mina din Vale** (1953) a lui Teofil Bușecan și pînă la **Nenumăratele oglinzi ale memoriei**, de Corneliu Rădulescu (Ed. Eminescu, 1979), ea este predominantă. **Minerița** (1963) a lui Nicolae Deleanu se numără printre lucrările genului și e tipică pentru orientarea nuvelei de mai tîrziu. Nuvelele din volumul **Povestiri petrilene** de Ion D. Sîrbu, **Străzile laterale** și **Prin defileu** de Corneliu Rădulescu, **Drumul spre ziuă** de Irimie Străuț, **Romanul Caterinei Varga** de Vlaicu Bîrna, **Pui de rîndunică** de Ion Arieșanu, **Eliberarea lui Bularda** și **Patimile rădăcinilor** de Radu Selejan, **Piatra mutului** de Nicolae Török, **Pietrele arse** de Arman Radu, și altele converg în dorința de cunoaștere și pătrundere a specificului minerescu.

Între bilanț și perspective, literatura cu și despre mineri se cere așezată în drepturile ei firesti. Minerul român de astăzi este un seismograf al epocii și propulsor al ei pe noi coordonate istorice, îndreptățit să-și găsească locul în literatură, asemeni victoriei unui anotimp luminos asupra frigului, ca un semn al echilibrului spiritual, al veșniciei.

DUMITRU DEM IONAȘCU

Fabuloterapia

„Autorul nu este departe de aborigenul care se simte cangur, se metamorfozează psihic în cangur ca să vineze un cangur", remarcă într-o paranteză auctorială Mircea Nedelciu.

Aceeași remarcă s-ar putea aplica și comentatorului literar: el urmează să se metamorfozeze psihic în autor, ca să-l „vîneze", atunci cînd porneste la analizarea textului acestuia. Continuînd parafraza, am putea spune că de aici provine condiția precară a comentatorului de literatură. Un al doilea handicap, mult mai evident, constă în faptul că durata lecturii unei cărți este incomparabil mai mică decît durata redactării ei, ceea ce face ca orice lectură să fie incompletă și-i îndreptătește pe autor să se socoată „neînțeles" (presupunînd că el însuși se ia în serios), dar această regulă n-ar trebui să se aplice măcar titlului, oricînd la îndemînă, întîmpinîndu-ne la orice nouă lectură (sau reluare parțială a ei) și care, într-un anumit sens, ne avertizează, ne impune modul de a citi, atitudinea față de text. Exagerînd puțin, am putea chiar afirma că textul nu e decît dezvoltarea pe (cît mai) multe direcții a **ipotezei** incluse în titlu ori provocată de titlu. Să vedem cum.

Titlul cărții în discuție este *Tratament fabulatoriu* și e întrucîtva uimitor cît de puțin i-a preocupat pe comentatorii de pînă acum ai romanului lui Mircea Nedelciu semnificația acestui titlu care ar putea oferi, în fond, cheia interpretării întregului roman. Explicația cea mai la îndemînă, care s-a și dat, este că „pe fondul unor intîmplări solicitante din punct de vedere psihic", Luca, personajul (deocamdată) central al cărții, suferă o ruptură de prezent, remediul acestei alienări constînd în epuizarea resurselor fantasmagorice ale inconștientului prin suprasolicitarea lor; doctorul Abraș va încerca să-și recupleze pacientul la prezent provocîndu-l să fabuleze, să-și deobordeze supraplinul de imagini, operînd un fel de epurare psihanalitică sui generis. În acest stadiu, fabulația îi revine rolul de salvare a personalității pacientului, de readaptare a lui — prin intermediul visului — la o anumită realitate. Într-adevăr, utopia lui Luca ia naștere sub semnul visului și al frustrării; Luca visează un fel de mașină de scris: „un fel de aparat cu pendul și cu un vîrf de ac lăsînd pe o hîrtie de calc o urmă de cerneală roșie; trebuia să aduc vîrful acului într-un punct din centrul hîrtiei și nu reușeam". Să reținem că visul exprimă întotdeauna, într-un mod pozitiv sau negativ, o dorință, ceea ce ar explica plăcerea de a fabula. Ca și visul, fabulația oferă eliberarea de sub imperiul necesității și al determinismului strict, rigid.

Treptat, constatăm că acest tratament are, să spunem, unele efecte secundare: mediul în care meteorologul Luca își dezvoltă fabulațiile devine treptat un *medium*. „Criza" eroului antrenează întregul grup din preajma doctorului Abraș într-o veritabilă aventură a fabulației (demascînd de fapt o criză asemănătoare a comunității respective), atitudinii inițial echivoce luîndu-i locul, în final, participarea activă a tuturor celorlalte personaje la construirea utopiei propuse de Luca. Schematizînd, se poate propune un tablou al relațiilor dintre personajele romanului, relații reglate de fabulația devenită un bun comun: Abraș îl tratează pe Luca; Luca îi tratează pe cei din grupul lui Abraș (inclusiv pe medicul însuși); autorul îl tratează (tot fabulatoriu) pe cititor; fabulînd, autorul se tratează pe sine.

Simetrii de felul celor implicate aici se pot sesiza și dintr-o altă perspectivă. Abraș are, în falanster, un simetric care se numește chiar așa: Șarba — și de altfel fiecărui membru al grupului lui Abraș îi corespunde un simetric în conacul de la Valea Plînsii, cu excepția lui Luca însuși care, frecventînd ambele lumi, își este propriul său simetric. Ar fi poate mai nimerit să numim această simetrie complementaritate, pentru a sublinia astfel rolul decisiv ce revine fabulației, care nu e doar oglinda pasivă a unei lumi, ci se constituie în sistem de referință existențial, acumulînd ambele ipostaze — potențială și actualizată — ale aceleiași realități și asigurîndu-le echilibrul printr-un permanent joc al alternanțelor și ambiguităților, servindu-le drept „valoare de schimb".

În plină vară, în momentul cînd cineva întreabă: ați văzut ce ninge afară?, toți ceilalți „se arată mirați, iar Getuța chiar pornește către fereastra mare a sufrageriei, cu gînd să dea perdeaua la o parte". În alt loc, Ginei-Felina „i-ar fi plăcut să se spună despre ea că a ieșit la ora cinci" (aluzie la faimoasa marchiză). Astfel de atitudini pregătesc și fac, în cele din urmă, necesară nu neapărat o „antilume", deci nu o alternativă la realitate, ci mai curînd acea realitate complementară care este utopia (calendarul dublu al Fitotronului nu oferă alternativa 12 aprilie *sau* 12 iunie, ci indică relația între două momente distincte care coexistă). Încercînd, pe urmele autorului, să demontăm mecanismul fabulației, am constatat că e vorba de un mecanism de apărare a ființei. În primă instanță, un mecanism de apărare a ființei individuale. Contrară adaptării, uzînd de artă (deci independentă de natură), fabulația ține loc de instinct de conservare și pare a avea drept scop imediat tentativa de a învinge realitatea naturală, „obiectivă", dar nu prin negare, ci prin completarea acesteia pînă la deplina ei subordonare criteriilor subiective. Miza acestui demers ar fi că noile facultăți atribuite unui obiect le vor obliterа treptat pe cele inițial date sau, în orice caz, le vor diminua prestigiul, le vor relativiza, impunînd finalmente o nouă logică (logica fabulației), în virtutea căreia negarea și afirmarea simultană devin compatibile și, mai mult, creează obiectul *adevărat*. Descoperim astfel influența modelatoare a fabulației, subordonată unui sens etic, și faptul că ea e un produs nu atît al individului, situație în care ar rămîne stranie, de neînțeles, deci ineficientă, cît al mediului. Fabulația devine un caz particular de doctrină vizînd influențarea și modificarea realității în sensul unui ideal colectiv; ca vis colectiv, ea menține sănătatea și normalitatea mediului social, asigurînd acordul său cu lumea, dar nu prin schimbarea acesteia, ci prin stabilirea unor noi raporturi între reprezentările ei, adică prin noua ordine ce le-o impune.

Cu cîțiva ani în urmă, Mircea Nedelciu experimenta o povestire (*DEX — 305*) în care personajele principale erau cuvintele unei pagini de dicționar. Iată că în *Tratament fabulatoriu* personajul principal este povestea însăși (lucru evident încă din „Prefață"), cu personalitatea, destinul și „trăirile" ei... „Personajul este un instrument prin care omul (...) refuză să accepte universul așa cum este, un fel de a refuza lumea pentru a crea antilumi", susține personajul-autor al romanului și e lesne de observat că în citatul de mai sus afirmația rămîne la fel de valabilă înlocuind „personajul" cu „fabulația".

PETRU CIMPOEȘU

P.S. În **Ateneu** nr. 6 (iunie a.c.), Maria Hanganu, din Moinești, „cititoare constantă" a revistei, se referă la notița mea din SLAST nr. 24 (13 iunie a.c.) în care mă arătam nedumerit de lozinca „noua grupare Ateneu" folosită pentru a subsuma o serie de tineri scriitori din Bacău, prea puțin sau deloc susținuți de revista băcăuană. M.H. dovedește a ști despre mine o mulțime de chestii — inclusiv ce nu am la inimă — în timp ce eu nu știu despre ea mai nimic. Nu știu dacă există cu adevărat. Se prea poate ca M.H. să fie doar un pseudonim, sub care să se ascundă o persoană cu mult mai competentă (dar dacă e așa, fie-mi permis să mă întreb: de ce se ascunde, ce infirmitate o împiedică să-și dea în vileag adevărata identitate?). Oricine ar fi, M.H. ar fi putut deduce singură, dacă ar fi vrut, că problema pe care o puneam era aceea a publicării în *Ateneu* a *valorilor* tinere din zonă, nu a tinerilor din zonă (iarăși zonă de două ori!).

Revista revistelor

De la post-modernism la balcanism

■ Despre postmodernism, **Călin Dan** a publicat un interesant eseu, deși ezitant în opțiune, ca toate eseurile pe această temă, intitulat **Sentimentul insulei. Note despre criza postmodernă** (partea întîi în Arta, nr. 12/1986, partea a doua în aceeași revistă, nr. 2/1987). Postmodernismul este conceput ca **„expresia unei spaime multiple în fața preciziei, a determinărilor și determinismelor, a succesiunii logice, a legităților de tot felul — pe scurt o spaimă în fața conceptelor, a noțiunilor cuantificabile"**. Un asterisc trimite la o succintă istorie a termenului, care **„a început să facă vogă de la sfîrșitul anilor '50, cînd «arta modernă» devenea «tradiția modernității»"**. Malcolm Bradbury, autorul unui eseu din 1983, îi include în ereditatea noului fenomen pe marii novatori ai artei și literaturii, de la Picasso la Joyce, de la Proust la Klee. Dacă, înțelegem bine, eclozuinea pe care o trăiește avangarda în anii '60 ar ține de postmodernism: postmodernismul însemnînd: happening, teatru stradal, artă ecologică, land art, conceptualism, minimalism etc. Dnă Malcolm Bradbury, postmodernismul ar continua spiritul experimentalist al modernismului, dar cu un plus de toleranță: demolării i-ar lua locul asimilarea. Lui Călin Dan i se pare totuși **„mai corectă"** opinia lui Jean Lyotard, **„conform căreia postmodernismul nu este o categorie, ci o tensiune către PLURALITATEA CATEGORIILOR"**. Dacă, de exemplu, în secolul al XIX-lea au dominat structuri ca realismul, impresionismul sau simbolismul, în lumea post modernă structurile sînt relative, valorile se descăunează continuu, formele contrarii coexistă și se asimilează reciproc.

■ Socheează, desigur, ideea lui Călin Dan că G. Călinescu și-ar încheia monumentala sa istorie **„printr-un capitol totalmente postmodernist ca alcătuire — unde avangarda și balcanismul. Tzara, Voronca, Vinea, respectiv I. Barbu, Mateiu Caragiale sînt alăturați sub semnul implicit al unui eclectism novator"**. Încă un caz de protocronism? E o întrebare de care Călin Dan nu va scăpa.

■ Scopul pentru care eseistul îl invocă pe G. Călinescu e, totuși, altul decît acela de a pune în evidență o prioritate. Considerînd că postmodernismul este o criză, Călin Dan mai crede că din aceasta se poate ieși **„doar printr-o intransigență nedogmatică față de această ruletă a stilurilor"** și că **„în momentul de față (...) intransigența s-ar putea numi Neo-Expresionism"**. Or, balcanismul de care vorbește G. Călinescu motivează, în spațiul artistic românesc contemporan, impresiona cu **„tensiunile de tot felul pe care lumea postmodernă le induce în psyche"**, un anume neo-expresionism, care ar caracteriza, de pildă, proza „desantiștilor". Prevăzător, Călin Dan nu actualizează, totuși, cu prilejul acestei conexiuni trăsăturile pe care le-a atribuit mai înainte balcanismului: **„constanta comportamentistă și psihologică"**, alcătuită din **„labilitate, gust al măruntului acumulat labirintic, plăcere a descompunerii"**; profilul personajelor: **inteligente și leneșe, eroice și lipsite de caracter, strălucite și decăzute, amestecînd într-un mod tipic oriental fastul și descompunerea"**; ponderea ultimă, **„balcanismul introducînd un soi de evazionism strălucitor și evitînd prin reconstituiri manierate problematizările prea intense"**. Să fi voit eseistul să spună mai mult decît a spus? Dacă va fi voit-o, s-ar fi impus precizări suplimentare. Să sperăm, de aceea, că își va continua reflecțiile.

IMPARȚIAL

● **SILVIU ENE, Brașov.** Nuvela **Ultim :l dans**, cu o acțiune nedatată și nelocalizată, este de fapt — cum probabil știți și dv. — o parabolă despre condiția artistului. Faceți însă eroarea de a sacrifica verosimilitatea situațiilor în favoarea sugerării unor semnificații la care țineți în mod deosebit :

„...la 14 ani, fără un motiv anume, am plecat de acasă, am fugit cu banii pe care mi-i dăduse mama — o mamă obișnuită — să fac cumpărăturile. Nu mă întrebați ce-au spus părinții mei, pentru că din ziua aceea caniculară de august nu m-am mai întors niciodată pe-acasă. Plecat, am descoperit că și-n alte părți cresc pomi de-a lungul drumurilor ; altceva nu am văzut, tot mergînd și privind în sus vîrfu-ile plopilor paraleli... La 17 ani am devenit dansator pe sîrmă...".

Poemele sînt mai interesante, deși în cuprinsul lor se observă o anumită indecizie în alegerea formulei artistice. Vă reușesc cele scrise la persoana a treia, duioase și ironice în același timp :

„recrutul cărindu-și valiza de lemn
spălătoarele largi, chiuvete aliniate,
robinete picurînd
inserarea e un vultur prea bătrîn
se așează peste oraș — alt cuib nu-și
va alege curînd —
miroase a curățenie grăbită
cineva a scăpat un suspin și toți
se feresc
de glonțul amintirii
Leilor ! le strigă sergentul
și mașina de tuns revarsă pe beton
valuri de păr
țîntele bocancilor nu se mai aud
nici lumea din spatele santinelelor
o goarnă își cheamă ecoul
recrutul aranjîndu-și valiza de lemn
s-ar muta în ea ca-n dormitorul
părinților
noaptea — leopard ce nu-și găsește
prada —
plantonul își plimbă pe-afară rîsul
stingher

Cîntă-mi ceva !
îl roagă soldatul"

CENACLU prin corespondență

● **MIA ABRIHAM, Vîlcoara, Bihor.** Merită publicat doar scurtul și sugestivul poem **Lan** :

„Nici un dor
nici o ploaie
nici un om
nici o mișcare

Nici o floare
nici un rîu
nici o vorbă
numai grîu"

● **OVIDIU NEAMȚU, Bistrița.** „Desigur, mă îndrept spre poezia modernă, dar mă atrage tot mai mult curentul dadaist."

Nu vă lăsați atras ! Mai bine studiați gramatica, pentru că deocamdată scrieți „influențe" în loc de „influențe", „voi a-ți găsi" în loc de „voi ați găsi" etc.

● **GEORGETA ROȘU, Brăila.**

„Sînt negustor cinstit !
Cumpăr și vînd !
Cumpăr suflet și vînd minte,
Credeți că m-am păcălit ?"

Da, cred că v-ați păcălit.

● **CORNELIA TURESCHI, Roman.** Și proza pe care mi-ați trimis-o acum este melodramatică. Ca să nu mai vorbesc despre faptul că multe pasaje — și anume exact cele pe care le considerați mai triste — îl fac pe cititor să rîdă. Iată un exemplu. Paul, operat la ochi și aproape orb, o întîlnește pe iubita lui din anii de liceu, Virginia, și îi explică patetic că i-a rămas credincios de-a lungul anilor. Virginia, neținînd seama de situația oftalmologică a interlocutorului ei, exclamă :

„— Paul ! Cum poți vedea așa lucrurile ?"

● **IORUKA DIMIU, Botoșani, H. S., Ploiești, TEODOR HEDEȘIU, Tîrgoviște, AUREL BÂRDAHAN, Buzău, H. I.-N., Hunedoara, GABRIELA DUDĂU, Brașov, CONSTANTIN PARASCHIVESCU, București, ION DEBREA, Timișoara, DESDEMONA, Constanța, MIRON MUNTEANU, Galați, GALATEEA T., București, ELEONORA CONSTANTINESCU, Oradea, VALENTIN VASILESCU, Buzău, ION CARAGHEORGHE, București, M. N., Tîrgoviște, AURELIA CANTEMIRESCU, București, TOADER MIHNEA, Ploiești.** Poate că aveți talent. În textele trimise pînă acum există argumente și pro și contra. Rămîne de văzut cum veți evolua.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

Mapamond

Două expoziții la Londra rețin în mod deosebit atenția. Prima, organizată sub auspiciile lui British Museum, se numește **Desenul în Anglia de la Hilliard la Hogarth**, reunește operele a 75 de artiști în epoca de mare înflorire culturală a Angliei care a fost secolul al XVII-lea, epocă în care, așa cum se vede și din această expoziție, foarte mulți dintre marii artiști de pe continent au venit să lucreze la Londra. Printre aceștia (și prezenți cu opere majore în expoziție) Rubens, Van Dyck, Hollar, Lely și Kneller. A doua expoziție este constituită din prezentarea colecției Wooden la Royal Academy. Sînt expuse aproximativ 110 compoziții semnate de mari maeștri cum ar fi Leonardo da Vinci, Tiepolo, Dürer, Goya, Seurat și Picasso fiind vorba, așa cum estimează experții, de una dintre cele mai importante colecții personale create în secolul nostru în lume.

Heavy-Metal Frenezy se intitulează un foarte amplu articol apărut într-un recent număr al revistei **Newsweek** sub semnătura lui Michel A. Lerner, analiză a „exploziei cu totul deosebite pe care o reînregistrează acest gen în rîndul mareiui public, demonstrație făcînd topurile pe ultimele zece săptămîni ale revistei Billboard reorientate aproape în întregime pe acest gen". Rațiunile succesului ? În primul rînd, se pare, faptul că o companie de telviziune prin cablu, MTV, a hotărît să repună în circuit vechile benzi video cu heavy-metal, creînd în același timp și o emisiune săptămînală **Head-banger's Ball** dedicată exclusiv acestui gen muzical. Apoi succesul formației **Bon Jovi** (solist Jon Bon Jovi) al cărei album a fost vîndut, doar în cîteva săptămîni, în peste 8 milioane de exemplare. „Este vorba despre o erupție care poate fi comparată cu cea a rock-ului în anii '60", spune Andy Secher, editor la **Hit Parade**. De notat însă un fapt surprinzător : chiar dacă vînzările de discuri și concertele înregistrează cifre de afaceri deosebite, companiile de radio și cele naționale de televiziune se feresc să difuzeze aceste melodii, considerate, foarte adesea, pe bună dreptate, morbide, lipsite de gust și incitînd la violență gratuită.

ACTUAL

Lumea cu amănuntul

Atelierul — un laborator. Posibilități ale artei realizate cu computerul

Un text al englezului Alan Mark France din anul 1970 produce un efect aproape caricatural, cînd este citit în ziua de astăzi :

„Relația mea cu computerul la producerea desenelor, care stîrnesc plăcere, este aceea a unui om leneș. Alimentez computerul cu cîteva figuri, pe care le aleg fără o strădanie prea mare. Programul și mașina fac munca de corvoadă, iar desenul a și apărut".

Computerul era un element de „corvoadă" electronic. Acest lucru nu a mai funcționat, atunci cînd, la începutul anilor '70, s-a pus în mod stăruitor problema semnificației mediului ambiant în domeniul artei. Computerul își pierduse, deocamdată, importanța de mediu grafic pentru artist. S-au extins, în schimb, domeniile unde se folosește o tehnologie modernă în cadrul artei în sens mai larg.

Fapt este că mijloace de mass-media, precum televizorul, aparatele video, laserul, holografia și computerul au influențat în zilele noastre arta plastică, dar și invers, artiștii plastici au influențat la rîndul lor dezvoltarea în continuare, folosirea creatoare a acestor mijloace de informare. Situația anilor '80 este caracterizată, pe de o parte, de o explozie a mijloacelor de mass-media, iar, pe de altă parte, de o gamă din ce în ce mai vastă de artă a mijloacelor de mass-media, chiar dacă acest fenomen nu este încă sesizat în toată amploarea ei.

În domeniul relației dintre artă și computer rezultă cinci grupe de teme, prin care computerul a reușit să pătrundă în atelier, dacă luăm drept premisă faptul că atelierul reprezintă laboratorul mai vast al artistului.

Prima temă reiese din raportul dintre mediul înconjurător și opera de artă, unde este înglobată comanda proceselor complexe cu ajutorul computerului. După ce s-au reprezentat la început încăperi închise, scenariul și-a mutat, nu după multă vreme, sediul în mediul ambiant al orașelor, desfășurînd o întreagă gamă de grafici luminoase cu aspect imaterial, la mari depărtări. Utilizarea computerelor a sporit posibilitățile. În prezent, microprocesoarele sînt incluse în multe din reprezentațiile cu ajutorul laserului ale unor artiști ca Horst H. Baumann, Dani Karavan, Paul Earl, folosindu-se deci unități centrale ale computerului înregistrate pe un singur cip, pentru a se decodifica programe alcătuite anterior. Tehnologia computerului a deschis în acest domeniu o serie de dimensiuni creatoare complet noi ; acum, desenele abstracte sau obiectuale de sorginte imaterială sînt incluse la fel ca întregi texte, în reprezentațiile realizate cu ajutorul laserului.

Un al doilea domeniu tematic al artei și computerului rezultă din ceea ce este numit, și în cadrul artei plastice, evenimente de telecomunicație. Este vorba de punți de legătură electronice, compuse mai ales cu material vizual, putîndu-se realiza astfel dialoguri între artiștii plastici din diversele centre, orașe sau chiar continente. Computerul se utilizează cu acest prilej în parte direct, și anume pentru a tipări grafica și pentru a înlesni coordonarea.

JÜRGEN CLAUS
(din revista „Kulturchronick", nr. 2/1986)

Prezentare și traducere de
PETER SRAGHER
(va urma)

Cronica literară în linii frînte

de LINU

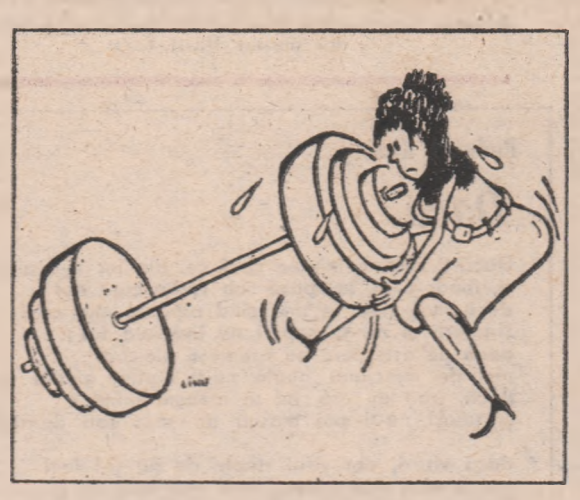

Ecaterina Matache, Plutonul de execuție, Editura Militară, 1987.

Scrierea unui roman de război este o probă dificilă rezervată prin excelență bărbaților. Faptul acesta n-o împiedică pe tînăra autoare să intre în competiție.

Tabela de marcaj

Certificat de garanție

Vremuri grele în Regie ! Și nu de ieri-alaltăieri ! Minus la „adevăr" și la golaveraj, minus la șansă și la lot, într-un cuvînt e minus peste tot. Chiar prea de tot ! Se țin ghinioanele de studenți, ca galeria de Rapid și cum pe mine unu' mă-ntristeaz-atîta ghinion, mă dau din nou pe față cu Regia, alăturîndu-mă scrîșnind la disperarea ei. Pot să și pierd — că n-ar fi prima oară ! — da-i cazul să le fie cineva alături ! Nu prin reviste colorate și în picățele, nici în turnee distractive, de vacanță, la care se înghesuie aceiași „dezinteresați susținători", ci-n campionatul ăsta lung și greu și încărcat de doleanțe, în care au jucat ba fără Gino Iorgulescu, ba, mai recent, cu Gino la „speranțe" ! În patru zile ca patru luni, Regia a jucat cu casele închise, da' primele tribune arhipline erau ale Grantului, iar celelalte se umpluseră cu steliști. Și cum să bați, cînd cu tine nu e mai nimeni și cînd pînă și ăi de crezi că sînt ai tăi scriu cronici de îmbărbătare pentru alții ? ! Să te faci că nu vezi — nu merge, să te faci că nu crezi — nici atît, așa că stringi din dinți și te apuci la luptă dreaptă cu destinul, culegînd de colo un punct, de dincolo un zero și lăsîndu-i pe alții să creadă că ești la pămînt, ca și retrogradat ! Da' ne-ntoarcem noi, studențește, cum ne-am întors întotdeauna, pornind chiar de la minusuri și amintindu-ne că minus cu minus dă plus, ca-n matematica elementară sau ca în fotbalul jucat cu mingea care e rotundă ! O să le și reamintim într-o bună zi că și așa, mai mititei, cum am fost acum, tot mîndri am rămas și tot fotbaliști-studenți ! De greu, e foarte greu și-o să mai fie și o să mai pierdem și o să mai și cîștigăm, mai cu bătrînii noștri absolvenți, cu Gino, cu Munteanu, cu Cazan, mai cu bobocii Cristea, Burchel și Stănici. Să nu uitați cît ne-ați crezut de mici ! Ne vom întoarce, vă promit solemn !, luptînd acum cu sărăii de copii și cai de lemn, dar cînd va fi să nu găsiți bilet și cînd veți umbla cu intervenții pentru un abonament, veți auzi un „Alelei !" neaoș și haiducesc strigat de-același mult mai mare Sportul studențesc !

HORIA ALEXANDRESCU

P.S. Succes tuturor echipelor noastre în returul cupelor europene !

TOP 13

SECȚIA ROMÂNĂ

1. **KRIPTON** — N-ai să afli tot ; 2. **IRIS** — Frumusețea ta ; 3. **CELELALTE CUVINTE** — În zori de zi ; 4. **MARINA SCUPRA** — Nu te cred ; 5. **METROPOL** — Conturul iubirii ; 6. **DOINA MATEI/MIHAI POCORSCHI** — Adu-mi iubirea înapoi ; 7. **ROȘU ȘI NEGRU** — Să cerem soarelui lumină ; 8. **MIRCEA BANICIU** — Numai tu ; 9. **AURA URZICEANU** — Vis peste timp ; 10. **HOLOGRAF** — iCne știe care ; 11. **EVOLUTIV** — Drumul spre stele ; 12. **ALEXANDRU ANDRIEȘ** — De ce îmi place ; 13. **ELENA CRISTEA** — Mîine.

SECȚIA STRĂINĂ

1. **U 2** — I Still Haven't Found What I'm Looking For ; 2. **DEPECHE MODE** — Strange love ; 3. **PET SHOP BOYS** — It's a Sin ; 4. **JOHNNY HATES JAZZ** — Shattered Dreams ; 5. **MADONNA** — Who's That Girl ; 6. **MICHAEL JACKSON** — I Just Can't Stop Loving You; 7. **DESIRELESS** — Voyage, Voyage; 8. **BOY GEORGE** — Sold ; 9. **WHITNEY HOUSTON** — I Wanna Dance With Somebody ; 10. **BILLY IDOL** — Sweet Sixteen ; 11. **HERB ALPERT** — Diamonds ; 12. **ELTON JOHN** — Your Song ; 13. **GRACE JONES** — Victor Shouldn't Be a Jazz Musician.

Concurs-top

1. Cum se numește discul-single cu care au debutat The Beatles ?
2. Cum se numește conducătorul formației Roșu și Negru ?
3. Care sînt cele cinci cîntece de succes ale Madonnei de pe albumul „True Blue" ?
4. Cum se numește fostul component al grupului „Holograf", astăzi un talentat compozitor și interpret ?
5. Care este titlul noului LP al lui Michael Jackson, editat în august 1987 ?
6. Convingeți-ne că interpretul(a) sau grupul dv. preferat merită să fie nr. 1 în TOP.

Răspunsurile se trimit pînă la 1 dec. 1987, pe adresa : „Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului", pentru rubrica TOP 13, Piața Scînteii, nr. 1, București.

Premii :

1. Un abonament gratuit la „Supliment" pe un an.
2. Un abonament gratuit la „Supliment" pe șase luni.
3. Un abonament gratuit la „Supliment" pe o lună.

Cei trei cîștigători vor primi ca „supliment" cîte un tricou cu inscripția SLAST TOP 13.

Concursul este deschis tuturor cititorilor. Scrieți citeț numele și adresa. SUCCES !

Alături de răspunsuri puneți în plic acest talon decupat din Supliment :

S. L. A. S. T. — TOP 13

MIRCEA ZANE

Un mare poet patriot grec: Kostas Varnalis

În primăvara anului 1975, după o viață îndelungată închinată patriei sale, Grecia, poporului din sînul căruia a purces, luptei pentru libertate și pentru o viață mai bună a neamului său, ca și scrisului, s-a stins din viață unul dintre cei mai mari poeți ai bătrînei Elade : **Kostas Varnalis.**

Pe Kostas Varnalis îl caracterizează o mare unitate și continuitate în activitatea literară. Tehnica versului său este solidă și robustă, mărturie stînd volumele de versuri : **Lumina care arde** (1922 și 1923), lucrare dramatică în versuri și proză, **Sclavii asediați** (1927) și altele. Satira și sarcasmul alternează cu durerea umană în toată opera sa prezența omului, a contemporanului, a strădanici sale de eliberare și de mai bine, este intens vizibilă.

Prezentînd tălmăcirile din poemele sale, cuprinse în această pagină, menționăm că ne-am străduit să păstrăm ritmul și sistemul de rimare al autorului. De asemenea am introdus și poemul **„Dacă"** al lui Rudyard Kipling, pentru a prezenta un dialog, peste decenii, între Kipling și Varnalis, la care al doilea vine cu al său **„Anti-dacă"**.

Prezentare și traducere de NECULAI CHIRICA

Gorunul

Să-mi smulgi rădăcina, moarte ?
Nu mă las – ca un gorun !
Orice-ncerci, toate-s deșarte ;
nu mă iei, atît îți spun.

Să mă smulgi din rădăcină ?
Nici nu vreau, nici n-ai temei
cît timp inima mi-e plină
de avînt în miezul ei.

Pe-un pămînt udat de sînge
și sfințit cît timp va fi,
datoria pumn ne strînge
pentru-a Mîntuirii Zi.

Nu vreau alții să răzbată
fără mine, spre înalt
și-a tovarășilor ceată
să se bucure de-asalt.

Toți ca unul, prinși în hora
așteptată zi cu zi,
Răsăritul tuturora
noi, cei demni, îl vom slăvi.

Să smulgi rădăcina ? Piară
pofta care te-nvenină.
Tot pămîntul e o Țară,
un Gorun și-o Rădăcină !

Înainte mergătorul

Nu-s din sămînța întîmplării
plăsmuitorul Vieții Noi.
Fiul Nevoii sînt ; Mînia
m-a împlinit cu-al ei șuvoi.

Nu vin din cer, căci nici un Tată
nu m-a trimis din înalte vreri
drept mîngîiere pentru tine,
biet rob, ce frînt de chinuri, pieri.

N-am scut, puteri cerești, nici îngeri,
nici crini, nici păsări și nici cînt ;
mînia inimilor voastre
îmi este pavăză și-avînt !

Sînt a corăbiei Gorgonă –
corăbie plutind înalt ;
se sparg furtunile de mine
și-al vremilor turbat asalt.

În gînd și-n suflet, seculare
rușini s-au adunat și gem
și mîna aspră mi-o-narmară
cu fulgerare de blestem.

Nu-s singurul, sînt mii ca mine !
Nu numai viii m-au urmat ;
și morții se încolonează
într-un șirag întunecat.

Mă binecuvintează pruncii
ce se vor naște-n viitor.
Și-ating toți spadele de mîne
încovoind tăiușul lor.

Nu-mpart cuvinte-mîngîiere
ci, tuturora, un cuțit.
Cînd în pămînt 'l-implînt, se face
lumină, gînd dezlănțuit.

Auzi cum vîntul duce glasul
a mii de ani din crugul firii !
În adîncimea vorbei mele
e tot amarul omenirii.

O, vînturile cum îl poartă,
cum îl repetă-nfiorat
negre genuni, morminte negre,
fluvii de sînge închegat !

Pe unde trece, – ca un vifor
din nord, sau ca din sud furtună –,
dărîmă tronuri ucigașe
întemeiate pe minciună.

Un singur tron mai viu înalță :
Domnia celor ce muncesc ;
(vrem pace, pace !)
și frăția
Neamului nostru Omenesc.

Libertate

Noapte ce lanțul nu-l știi, născătoare de visuri,
la tine-am venit, sus pe culme urcînd,
unde aceiași fiori sună-n brazi și în inimi și-n hora
cea mare a stelelor, blînd.

Mi-am înălțat trupul firav pe vîrful picioarelor slabe
iar brațele-n cruce larg le-am întins
și am strigat cu întreaga-mi putere de care, prin vreme,
durerea și dorul nu s-au atins.

Astfel pe vîrful picioarelor stînd, te-am privit
pînă ochii de plîns și scîntei s-au îndestulat
și mi-am simțit rădăcinile cum se desprind și pogoară
în al Tatălui Duh preacurat.

Ruinele Sanctuarului Marilor Zei din insula Somatraki, din nordul Mării Egee

Glasul mi-a fost auzit. Două aripi mi-au dat înălțimea
și propria-mi răsuflare, mlădiu
mă înălța. Studiasem cu chin multe zile, nopți multe
și-am ajuns suflet liber să fiu.

Dar cînd spre lume-am pornit, ca pe-o facă ducînd
bucuria, a cărei lumină arde mereu,
mi-a fost piciorul legat de pămînt și trei rînduri
de lanțuri de mîini mi-atîrnau – chin prea greu !

Și am plîns întristat. Cît am plîns ? Mi-a cîntat
în adîncuri
cocoșul și-un strigăt sui-n anii mei :
– Nu se cerșește nicicînd Libertatea ! Cu mîinile tale
tu singur ai dreptul s-o iei !

Dacă în sufletul tău nu se află și nici în afară,
tu totuși un semn vei afla ;
de la puținii ce-o au să o iei și s-o dai tuturora,
bucurîndu-vă cu toții de ea.

Tu oriunde vei merge, purta-vei cătușele puse
de semenii tăi, nu de cer.
Și pe cît sufletul ți-l aduni ca să-i ferești feciorii,
pe atîta ți-l faci mai stîngher.

Ca să-ți lărgești viața și să-i dai adîncime,
unește-o cu marea mulțime. Coborînd
în nesfîrșita genune-a durerii ce geme, găsi-vei
Ritmul Adevărului bătînd.

Pururi urmează doar Legea Istoriei. Propria-ți soartă
n-o fă niciodată profet.
De Silnicie nu scapi nici cu rugi, nici cu firea ta bună,
nu scapi nici cu mersul încet...

...Negura se risipea și pe cer se înălța răsăritul.
Auzeam zăngănind săbii, mii,
furci și topoare. Și-un fluviu de sînge-nchegat
se umflase. Cetatea cădea din temelii.

Și-am văzut Judecata cea Mare urmărind despletită
pe cei fără de lege, prin fum și prin jar.
Înnebuniți alergînd și cu țipete grele, de moarte,
toți Lupii piereau în Tartar.

Rudyard Kipling

Dacă

Dacă-ți rămîne mintea cînd cei din jur și-o pierd
și, fiindc-o ai, te-apasă sub vorbe care dor ;
dacă mai crezi în tine cînd alții nu mai cred
și-i ierți și nu te superi de îndoiala lor ;
dacă de așteptare nu ostenești nicicînd
nici de minciuna goală nu-ți clatini gîndul drept ;
dacă, izbit de ură, nu te răzbuni urînd
și totuși nu-ți pui mască de sfînt sau de-nțelept ;

dacă visezi, dar visul stăpîn de nu ți-l faci
sau gîndul, deși judeci, nu-ți este unic țel ;
Dacă,-ncercînd triumful sau prăbușirea, taci
și poți, prin amîndouă trecînd, să fii la fel ;
dacă induri să afli cinstitul tău cuvînt
răstălmăcit, naivii să-i ducă în ispită ;
sau truda vieții tale înspulberată-n vînt
de poate iar s-o-nalțe unealta-ți prea tocită ;

dacă poți strînge toate cîștigurile tale
ca să le joci pe-o carte și să le pierzi așa
și iarăși de la capăt să-ncerci aceeași cale
fără să spui o vorbă de neizbînda ta ;
dacă poți gîndul, nervii și inima, să-i pui
să te slujească încă, peste puterea lor
deși în trupul firav o altă forță nu-i
afară de voința ce le impune : „spor" ! ;

dacă te vrea mulțimea deși n-ai lingușit
sau lîngă rege umbil ca ling-un oarecare ;
dacă de răi sau prieteni nu poți să fii rănit ;
dacă nu numai unul ci toți îți dau crezare ;
dacă ajungi să umpli minutul trecător
cu șaizeci de clipe de veșnicii, mereu,
vei fi pe-ntreg Pămîntul deplin stăpînitor
și, mai presus de toate, un OM, copilul meu.

Kostas Varnalis

Anti-dacă

De poți s-o faci pe prostul cînd altul te repede –
făcînd-o pe deșteptul ! – și c-un cuvînt nu-l cerți ;
de nu te-ncrezi în nimeni și nimeni nu te crede,
de-ți poți ierta păcatul dar altora nu-l ierți ;
de nu amîi o clipă un rău să-l împlinești
și dacă minți mai tare cînd alții nu spun drept ;
de-ți place în iubire cu ură să izbești
și totuși îți pui mască de sfînt și de-nțelept ;

de te tîrăști ca viermii și-n visuri nu-ți iei zborul
și numai interesul îl sui la rang de țel ;
de părăsești învinsul și treci cu-nvingătorul
și-i vinzi, fără sfială, pe amîndoi la fel ;
de rabzi să-ți afli scrisul și spusa tălmăcite
drept adevăr, să-nșele mulțimea oarbă, și
cînd vorbele și fapta în vînt ți-s risipite,
tu, dîndu-le la dracu, poți altele scorni ;

de poți să faci într-una dintr-un cîștig, o mie
și patria pe-o carte s-o vinzi la primul semn ;
de nu-ți plătești bănuțul luat ca datorie,
dar tu să fii plătitul găsești că-i drept și demn ;
de poți să-ți storci și gîndul și inima și nervii
îmbătriniți în rele, să facă rele noi
și sub nehotărîre plecîndu-te ca servii
cînd toți strigă : 'nainte ! doar tu să strigi : 'napoi ! ;

dacă, stînd în mulțime, te-mpăunezi semeț,
dar lîngă cel puternic îngenunchiezi slugarnic
și pe dușmani sau prieteni tratîndu-i cu dispreț
te faci că îi la dinșii, dar îi înșeli amarnic ;
dacă nu pierzi momentul să faci oricînd un rău
și-n umbra lui te-nlinești ca-n umbra unui pom,
al tău va fi Pămîntul cu tot prisosul său ;
vei fi-ntre Domni, Întîiul, dar niciodată OM.

Important

Seria integrală IOAN SLAVICI – OPERE a ajuns la cel de al XIV-lea volum, care include **Scrieri istorice, etnografice, sociale și economice din periodice.** Ediție de C. MOHANU, note și indici : **D. VATAMANIUC.**

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : București, Piața Scînteii. Tel. 17 60 10, 17 60 20. Abonamentele se fac la oficiile poștale și difuzorii din întreprinderi și instituții – Tiparul : Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" – Sectorul export-import presă P.O. Box 12–201, telex 10376 prsfir București, Calea Griviței nr. 64–66.

40 364